HELSINGIN YLIOPISTO

KATSAUKSIA 68/2025

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

Rikollisuuden ja sen kontrollin kustannukset: tutkimuksen ja seurannan haasteista

Aaro Beuker, Janne Kivivuori, Essi Pentikäinen, Sasu Tyni, Markus Kaakinen ja Ilari Kolttola

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

JULKAISIJA
Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti

PL 16 (Snellmaninkatu 10)
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

SARJA
Katsauksia 68/2025

ISBN: 978-951-51-0720-6
ISSN: 2342-7779

Sisällys

TIIVISTELMÄ **1**
1 Johdanto **2**
2 Aineistot **3**
3 Kustannusten ulottuvuudet **5**
4 Huomioita aiemmasta tutkimuksesta **7**
5 Kontrollijärjestelmän kustannukset **9**
6 Terveydenhuollon kautta toteutuvat kustannukset **15**
7 Rikollisuuden muista kustannuksista **18**
8 Rikoksentorjunnan kustannushyötyanalyysit **23**
9 Viralliskontrollin kustannushyötyjen huomiointi **26**
10 Yhteenvetoa **30**
LÄHTEET **34**
LIITTEET **38**
Liite 1. Kokonaiskustannusten laskentaperusteet 38
Liite 2. Kuvion 2 perusteena olevat kustannukset asukasta kohden ja rikollisuus 100 000 henkilöä kohden. 41
Liite 3. Väkivaltarikokset ja väkivaltaan liittyvät avohoidon käynnit 41

Tiivistelmä

Tämä katsaus kartoittaa mahdollisuuksia arvioida kontrollin ja rikollisuuden kustannuksia, alustuksena mahdollisille myöhemmille, tarkemmille analyyseille ja seurannoille. Katsauksen arviot kustannuksista perustuvat pääasiassa avoimesti saatavilla oleviin tietoihin sekä Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin toteuttamiin tutkimuksiin. Päälöydökset ovat:

- Rikollisuuden kontrollin kustannukset valtion budjettitaloudelle olivat 2023 noin 1,9 miljardia euroa. Tämä taso on pysynyt suhteellisen vakaana verrattuna vuoteen 2012.
- Poliisin ja oikeuslaitoksen kustannuksia verrattiin tilastoidun rikollisuuden kehitykseen viimeisen 20 vuoden aikana. Vertailussa havaittiin, että kontrollin kustannukset ovat olleet melko vakaat, samalla kun tilastoitu rikollisuus on väkivaltaa lukuun ottamatta vähentynyt.
- Eri rikoslajien käsittelyn eri viranomaisille aiheuttamaa 'yksikköhintaa' ei ole saatavissa; niiden tuottaminen edellyttäisi viranomaistoimintaan sisään rakennettua seurantaa tai laajaa erillistutkimushanketta.
- Yksittäisissä rikoslajeissa voidaan tuottaa arvioita rikosvahinkojen aiheuttamista kokonaiskuluista yhteiskunnalle, esimerkiksi terveydenhuollon kustannusten kautta. Tämä edellyttää kuitenkin erillistä tutkimushanketta, kuten esimerkiksi lähisuhdeväkivallan osalta on hiljattain toteutettu (ks. Siltala ym., 2022).
- Kyselyjärjestelmiä voidaan käyttää rikollisuuden yksilöille, kotitalouksille ja yrityksille aiheuttamien kustannusten arviointiin.
- Viralliskontrollin, esimerkiksi rangaistusten, kustannuksia ei voida arvioida tarkasti huomioimatta toisaalta niiden oheishaittoja, toisaalta niiden mahdollista rikollisuutta estävää vaikutusta.
- Kaiken kaikkiaan rikollisuuden ja kontrollin kustannuksia koskevat arviot näyttävät nojaavan arvioihin ja oletuksiin. Tutkimuskentällä on vahva tarve tavoitella aiempaa suurempaa yhteismitallisuutta ja toistettavuutta.

Katsauksen lopussa esitetään alustavia näkökohtia siitä, miten voitaisiin tulevaisuudessa edetä rikollisuuden aiheuttamien kontrollikustannusten ja -hyötyjen symmetriseen huomiointiin sekä muiden yksilöille ja yhteiskunnalle aiheutuneiden seurausten kokonaiskustannusten arviointiin. Konkreettisina täsmätoimina esitetään väkivallan aiheuttamien hoitokulujen seurantaa sekä kustannusnäkökulman integrointia kansallisiin kyselyjärjestelmiin. Yleisemmällä tasolla ehdotetaan vahvoihin kausaaliasetelmiin perustuvan rangaistusten vaikuttavuustutkimuksen huomattavaa lisäresursointia ja rikosprosessin viranomaisten työpanoksen seurantaa tavalla, joka tuottaisi luotettavaa kontrollikustannusdataa.

1 Johdanto

Rikollisuudella on paljon suoria ja epäsuoria seurauksia, joista aiheutuu taloudellisia kustannuksia uhreille, yhteiskunnalle ja rikosten tekijöille. Näiden kustannusten arvioimisella on keskeinen rooli rikollisuuteen kohdistuvien toimenpiteiden arvioinnissa ja kehittämisessä. Rikollisuutta ennaltaehkäisevien toimien tai rikoksista aiheutuvien seurausten muuttaminen euromääräiseksi ei aina ole yksiselitteistä, mutta taloudellinen näkökulma on tärkeä rajallisia resursseja kohdistettaessa.

Rikollisuuden ja sen kontrollin kustannusten arvioinnin vaikeusaste riippuu esimerkiksi siitä, tarkastellaanko vain kontrollijärjestelmän aiheuttamia kustannuksia julkiselle taloudelle, vai pyritäänkö huomioimaan laajemmin julkistaloudelle aiheutuvat kustannukset (esim. sosiaali- ja terveydenhuolto) sekä rikollisuudesta koti- ja yritystaloudelle aiheutuvat materiaaliset ja immateriaaliset kustannukset.

Lisäksi vaikeusasteeseen vaikuttaa se, huomioidaanko analyysissa myös kontrollin taloudelliset hyödyt. Valtion kontrollipanostus voi nimittäin myös vähentää rikollisuutta ja aiheuttaa siten säästöjä julkiselle taloudelle, kotitalouksille ja yhteisöille. Esimerkiksi pysyvälle rikolliselle uralle päätyvästä yksilöstä koituu elämänkaaren aikana yhteiskunnalle merkittävät taloudelliset kustannukset (Cohen & Piquero, 2008). Näin ollen pysyvälle rikolliselle uralle päätymistä tehokkaasti ehkäisevillä kontrollitoimilla on potentiaalisesti valtavat taloudelliset nettohyödyt. Jos kontrollitoimia kuitenkin käsitellään vain kustannuksina, ei kokonaishyötyjä havaita. Esimerkiksi rikoksentorjunnan toimien arvioinnissa onkin pyritty etenemään kustannusten laskennasta kustannus-hyöty-analyysiin (Lehti, 2017). Sama on periaatteessa mahdollista myös virallisen kontrollin eli rangaistusten arvioinnissa.

Tämän katsauksen tavoitteena on kartoittaa mahdollisuuksia arvioida kontrollin ja rikollisuuden kustannuksia, alustuksena mahdollisille myöhemmille, tarkemmille analyyseille ja seurannoille[1]. Kontrollijärjestelmän kustannusten osalta päivitetään eräitä aiempia tietoja (Hinkkanen 2013). Muiden rikollisuudesta aiheutuvien kustannusten osalta esitämme viitteellisiä pohdintoja. Katsauksen loppuosassa esitämme alustavia näkökohtia siitä, miten virallisen kontrollin osalta voitaisiin tulevaisuudessa edetä kustannusten ja hyötyjen symmetriseen huomiointiin, niin että kustannusten arvioinnissa huomioitaisiin myös virallisen kontrollin kyky estää rikoksia.

---

1 Kiitämme Antti Latvalaa, Matti Näsiä ja Karoliina Suonpäätä (KRIMO) sekä Heikki Korpelaa (VATT) käsikirjoituksen kommentoinnista. Katsauksen laatimiseen on saatu tukea oikeusministeriöltä.

2 Aineistot

Rikollisuuden ja kontrollin kustannuksista ei ole käytettävissä yhtenäistä tietolähdettä muutoin kuin valtion julkistalouden budjetin osalta. Aineistojen osalta tämä katsaus on siten monilähteinen, kyseessä on siten myös tietolähteiden alustava kartoitus. Pääasialliset tässä käytetyt aineistot ovat:

Kontrollijärjestelmän viranomaisten tilinpäätökset ja talousarviot. Poliisin, tuomioistuinten ja rikosseuraamusten kustannukset otettiin valtion talousarvioesityksistä. Rahasummat muutettiin vuoden 2023 arvoon Tilastokeskuksen laskurin avulla. Kustannusten suhteuttamisessa rikosten määrään käytettiin Tilastokeskuksen Rikos- ja pakkokeinotilaston lukuja sekä väestötilastoa (indeksitarkastelun perusteena olevat luvut on eritelty liitteessä 2).

Hoitoilmoitusjärjestelmän (HILMO) väkivalta- ja kustannustiedot. Raporttia varten Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta tilattiin tietoja väkivallan aiheuttamista hoitokäynneistä ja niiden kustannuksista. Väkivaltaan liittyvät käynnit merkitään hoitoilmoitusjärjestelmään ICD-10-koodeilla X85–Y09. Merkintä on aina liitännäisdiagnoosi. Se merkitään aina jonkin primaaridiagnoosin lisäksi, mikä saattaa jossain määrin näkyä aliraportointina. Kaikkiin hoitotapahtumiin ei ole merkitty käyntien kustannuksia, ja merkittyjen kustannusten vaihteluvälit ovat melko suuria. Kustannustarkasteluun valittiin vuodet 2020–2023, koska näinä vuosina merkitsemiskäytäntöjen erot vaikuttaisivat tasoittuneen jossain määrin.

Kansallinen rikosuhritutkimus 2023. Edellä mainitut virallistiedot ja hoitotilastot jättävät ulkopuolelleen kaikki rikokset, kustannukset ja haitat, jotka eivät tule kontrolli- tai hoitojärjestelmän tietoon. Siksi käytämme tässä katsauksessa myös kyselylähdettä, vuoden 2023 Kansallista rikosuhritutkimusta (KRT). Se on joka toinen vuosi toteutettava 15–74-vuotiasta väestöä edustava kysely, joka mittaa rikosuhrikokemusten yleisyyttä. Vuoden 2023 kyselyyn vastasi 7610 henkilöä, vastausasteen ollessa 43,5 %. Kyselyn toteuttamisesta vastaa Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti KRIMO.

Muiden kokonaisrikollisuuskyselyjen julkaistut tiedot. Katsausta varten koottiin myös kustannustietoja aiempien rikollisuutta mittaavien kyselytutkimusten julkaistuista raporteista (esim. yritysuhritutkimukset).

Aiemmin julkaistuista erillistutkimuksista on voitu saada tarkempia arvioita yksittäisten rikoslajien (esim. lähisuhdeväkivalta, seksuaalirikokset) aiheuttamista kustannuksista ja haitoista kuin mitä on mahdollista saada avoimina viranomaistietoina. Nostamme jaksossa 3 esiin eräitä keskeisiä erillistutkimuksia.

Rikollisuuskontrollin aiheuttamia kustannuksia on joskus pyritty tarkastelemaan niin sanottuina yksikköhintoina. Niillä viitataan yhden rikoksen aiheuttamiin kustannuksiin eri reaktioportaissa (esim. väkivaltarikoksen kustannukset ensihoidossa, poliisissa, syyttäjälaitoksessa, tuomioistuimissa ja rangaistusten täytäntöönpanossa). Tätä katsausta varten eri viranomaisilta kysyttiin mahdollisuutta arvioida ja laskea rikoslajikohtaisia yksikköhintatietoja, mutta tällaisia tietoja ei ollut käytettävissä tai saatavissa lukuun ottamatta rangaistusten rikosseuraamuslaitokselle aiheuttamia yksikköhintoja (taulukko 2). Myös näihin hinta-arvioihin liittyy epävarmuutta, sillä vaihtelu kustannuksissa rangaistuslajin sisällä voi olla suurta (ks. kohta 5). Yksikköhintojen käytön mahdollisuuksia ja kokoamisen haasteita on tarkasteltu katsauksen yhteenvedon (kohta 10) alajaksossa ”Jatkotutkimuksen tarpeista”.

3 Kustannusten ulottuvuudet

Kustannusnäkökulma on osa laajempaa kenttää, jossa tarkastellaan rikollisuuden seurauksia yhteiskunnalle, yrityksille, yhteisöille, kotitalouksille ja yksilöille (Kivivuori ym. 2018, 23–26). Näitä aspekteja on havainnollistettu taulukossa 1. Tässä alustavassa tarkastelussa kohdistamme huomiomme erityisesti suoriin seurauksiin (kustannuksiin) ja niiden osalta erityistesti rikollisuuden viralliskontrollista aiheutuviin kustannuksiin. Lisäksi esitämme pohdintoja tarpeista mitata rikollisuuden yksityistalouksille aiheuttamia kustannuksia.

Taulukko 1. Rikollisuuden seurausten tyypit: eräitä esimerkkejä (mukaillen lähteestä Kivivuori ym. 2018, 25).

	Suorat seuraukset (kustannukset)	**Välilliset vaikutukset**
Yksilölle (yksityistalous)	Vammat, terveydenhoitokulut, henkinen kärsimys, varastetun/vahingoitetun omaisuuden arvo, vakuutus- ja suojautumiskulut	Vaikutus tekijän ja uhrin sosiaaliseen asemaan, työmarkkina-asemaan, rangaistusten kielteiset ja myönteiset vaikutukset
Yrityksille ja yhteisöille	Varastetun/vahingoitetun omaisuuden arvo, sairauspoissaolot, vakuutus- ja suojautumiskulut	Vaikutus henkilöstön työssä viihtymiseen, yritysten sijaintipäätöksiin ja kilpailutilanteeseen
Yhteiskunnalle (julkinen talous)	Virallisen kontrollin aiheuttamat suorat kustannukset; rikollisuuden julkistaloudelle aiheuttamat kustannukset esim. terveydenhuollon kautta	Vaikutus sosiaaliseen luottamukseen ja kulttuuriin, rikospelkojen lisääntyminen tai vähentyminen, medioiden kautta välittyvät kulttuurivaikutukset

Kontrollin kustannukset

Viralliskontrollin kustannuksia voi tarkastella yleisellä tasolla kuvaamalla kontrollijärjestelmän rikosasioihin kohdistuvia vuosittaisia menoja. Kontrollijärjestelmän kokonaiskustannukset ovat julkisen sektorin menoja, jotka on kohdistettu rikollisuuden kontrolliin, kuten ennaltaehkäisyyn, poliisitoimintaan, seuraamusjärjestelmään ja rangaistusten täytäntöönpanoon.

Kontrollijärjestelmään kytkeytyvillä organisaatioilla on kuitenkin rikollisuuteen liittyvien toimien lisäksi muitakin tehtäviä, joten kontrollijärjestelmän kokonaismenoista ei voi suoraan johtaa rikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja seuraamuksiin suunnattuja menoja tai työmääriä. Budjettien rikosasioihin kohdennettuja osuuksia voi arvioida suuntaa antavasti kontrollijärjestelmän organisaatioiden tilinpäätösten perusteella, mutta tarkat

laskelmat edellyttäisivät yksityiskohtaisia tietoja kulurakenteista ja työmäärien kohdennuksista.

Kontrollin aiheuttamien hyötyjen arviointi on erityisen haastavaa, koske se edellyttää kahtalaista tietoperustaa: on tiedettävä, vaikuttaako kontrolli rikollisuuteen vähentävästi, ja sen lisäksi pyrittävä arvioimaan näin saatua hyötyä rahallisesti.

Rikollisuuden kustannukset

Rikollisuuden rikoslajikohtaisten kustannusten arviointi on kokonaiskustannusten arviointia monimutkaisempaa, ja tutkimuskirjallisuudessa esiintyvät arviot eri rikostyyppien aiheuttamista kustannuksista vaihtelevat suuresti (McCollister ym., 2010). Rikoksista aiheutuu uhreille, läheisille ja tekijöille seurauksia, joiden rahallisen arvon täsmällinen määrittäminen on hyvin haastavaa ja tulkinnanvaraista. Tällaisia hankalasti rahalliseksi muutettavia seurauksia ovat esimerkiksi henkinen kärsimys tai rikoksen seurauksena aiheutuva välttämiskäyttäytyminen.

Tutkimuskirjallisuudessa rikollisuuden kustannusten laskemiseen on käytetty useita erilaisia tapoja. Usein rikoslajikohtaisissa laskelmissa on eritelty rikoksesta aiheutuvat suorat ja epäsuorat kustannukset. Rikoksista aiheutuvat suorat kustannukset voivat olla esimerkiksi välittömiä terveydenhuollon kuluja tai omaisuuteen kohdistuvien vahinkojen korjauskuluja. Epäsuoria kustannuksia voivat sen sijaan olla esimerkiksi henkisen kärsimyksen tai fyysisen vamman seurauksena heikentynyt elämänlaatu tai työkyky. Epäsuorien kustannusten laskeminen on monimutkaisempaa, koska niiden arvioimiseen ei voi käyttää suorien kustannusten tavoin yksikköhintoja tai muita selkeitä laskutushintoja. Suoria ja epäsuoria kustannuksia voi edelleen jakaa uhrille, uhrin läheisille, tekijälle ja yhteiskunnalle aiheutuviin kustannuksiin. (Wickramasekera ym., 2015; McCollister ym., 2010.) Rikosten seurausten tarkka määrittäminen vaatii kuitenkin vahvaa kausaalista päättelyä, joka ei ole mahdollista useimmilla tutkimusasetelmilla. Voi olla esimerkiksi vaikea arvioida tarkkaan, mikä osuus rikosuhrikokemuksen jälkeisistä mielenterveysongelmista on seurausta juuri rikoksesta.

4 Huomioita aiemmasta tutkimuksesta

Kansainvälisiä arvioita

Rikollisuuden kustannuksia on tutkittu melko vähän, eikä aiheesta ole juurikaan viimeaikaista tutkimustietoa. Vuonna 2015 ilmestyneessä systemaattisessa katsauksessa kartoitettiin rikollisuuden kustannuksiin liittyviä tutkimuksia (Wickramasekera ym., 2015). Katsauksessa löydettiin 21 kustannuksia käsittelevää kvantitatiivista tutkimusta, joissa arvioitiin aikuisten tekemästä rikollisuudesta aiheutuvia kustannuksia. Tutkimukset ovat ilmestyneet pääasiassa 2000-luvun alussa, ja katsauksen uusin tutkimus on vuodelta 2012.

Kyseisen systemaattisen katsauksen perusteella tutkimusten arviot eri rikoslajien aiheuttamista kustannuksista yhteiskunnalle ja uhreille vaihtelevat huomattavan paljon. Vaihtelu voi selittyä erilaisilla laskutavoilla, tutkimuksissa käytettävillä datoilla, rikosten seurauksien yksikkökustannusten muutoksilla tai rikollisuustilanteen muutoksilla (Wickramasekera ym., 2015). On kuitenkin epätodennäköistä, että esimerkiksi pelkät rikollisuustilanteen muutokset selittäisivät erot arvioiden suuruusluokissa.

Laskelmissa on eroja myös niihin sisällytettävien kustannusten suhteen. Esimerkiksi uhrin sairaanhoitokulut katsotaan tyypillisesti suoriksi kuluiksi, mutta rikoksen uhriksi joutuminen voi aiheuttaa myös pidempiaikaista sairaanhoidon tarvetta. Myöskään jako suorien ja epäsuorien kulujen välille ei siis ole yksiselitteinen.

Rikollisuuden kustannusten arviointi on oleellista kontrollijärjestelmän ja rikollisuuden ennaltaehkäisyn kehittämisen näkökulmasta. Arvioissa eri rikoslajien seuraukset muutetaan euromääräisiksi luvuiksi, eli yhteneväiselle mitta-asteikolle. Kustannusten yhteismitallistaminen mahdollistaa rikosseuraamusten ja ennaltaehkäisevien toimenpiteiden tehokkuuden tarkastelun taloudellisesta lähtökohdasta. Esimerkiksi rikollisuuden vähentämiseen pyrkivien toimenpiteiden kustannushyötyanalyysien avulla resurssit voitaisiin kohdistaa tarkoituksenmukaisesti (Cohen, 2020, 193–206.).

Kustannusten arviointi sisältää kuitenkin useita mittaamiseen liittyviä haasteita, ja laskelmissa on tehtävä rajauksia rikokseen liittyvien mahdollisten seurausten suhteen. (Cohen, 2020, 3–6.) Arviot rikoksesta seuraavista kustannuksista riippuvat laskutavasta, minkä seurauksena tutkimuksissa on päädytty hyvin erilaisiin summiin rikoslajikohtaisia kustannuksia laskettaessa. Yhdysvaltalaistutkimuksissa yksittäisen pahoinpitelyn kustannuksiksi on saatu laskentatavasta riippuen erisuuruisia lukuja 23 000 dollarin ja 100 000 dollarin välillä (McCollister ym., 2010).

Rikollisuuden yhteiskunnallisia kustannuksia arvioivissa tutkimuksissa kustannusten laskemiseen on käytetty monipuolisesti esimerkiksi rekisteri- ja kyselyaineistoja, sekä uhreille maksettaviin korvauksiin perustuvia aineistoja. Uhrinäkökulmasta tehdyissä kustannusarvioissa on sen sijaan käytetty pääasiassa haastattelu- ja kyselyaineistoja. (Wickramasekera ym., 2015.)

Kotimaisia arvioita

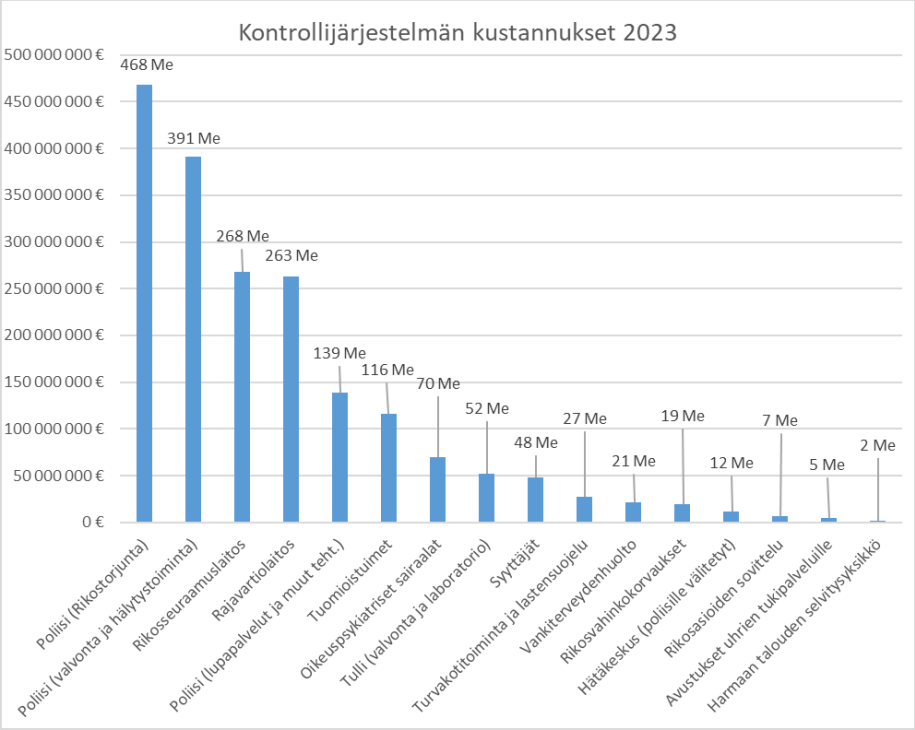
Suomessa rikollisuuden kustannuksia on käsitelty lähisuhdeväkivallan osalta erillistutkimusten avulla (Piispa & Heiskanen 2000; Heiskanen & Piispa 2002; Siltala ym., 2022). Siltalan ym. (2022) tutkimuksessa lähisuhdeväkivallan aiheuttamia terveydenhuollon kustannuksia arvioitiin viranomaisrekistereistä saatujen tietojen avulla. Adams ym. (2024) tutkimuksessa käytettiin suomalaista rekisteridataa parisuhdeväkivallan kustannusten arviointiin. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin parisuhdeväkivallan vaikutuksia väkivaltaa kokeneen naisen työmarkkina-asemaan ja tuloihin.

Kattavaan kontrolli- ja rikoskustannusten kartoitukseen on pyritty vuoden 2012 Rikollisuustilannekatsauksessa (Hinkkanen, 2013). Siinä arvioitiin, että rikollisuuden viralliskontrollin kustannukset olivat vuonna 2013 yhteensä 1,7 miljardia euroa (Hinkkanen, 2013). Kyseisessä raportissa esitetyt rikoslajikohtaiset kustannukset eivät ole toistettavissa, koska raportissa ei ole eritelty kustannusten laskutapoja[2]. Rikosnimikekohtaisten yksikköhintojen arvioiminen ei ole enää avoimen datan perustella mahdollista, ja toisaalta keskihintojen tai henkilötyövuosien avulla tehtyihin painokertoimiin perustuvat laskelmat ovat melko epätarkkoja arvioita rikoslajikohtaisista kustannuksista.

2 Raportissa esitetty yhteiskunnallisten kustannusten kokonaisarvio (12,7 miljardia) on varsin arvionvarainen eikä sitä ole mahdollista replikoida.

5 Kontrollijärjestelmän kustannukset

Tässä osiossa esitellään kontrollijärjestelmän ja rikosseuraamusten kustannuksia julkisen sektorin näkökulmasta. Yhteiskustannukset on laskettu pääasiassa kontrollijärjestelmän eri tahojen tilinpäätöksistä, ja tarkka erittely lähteistä sekä laskentaperusteista on esitetty liitteessä 1. Tilinpäätöksistä on pyritty arvioimaan mahdollisimman tarkasti, mikä osa organisaation kuluista kohdistuu rikollisuuteen liittyviin asioihin. Esitettävät kustannukset ovat bruttokustannuksia, eli niistä ei ole vähennetty esimerkiksi sakkojen ja oikeudenkäyntimaksujen kautta saatavia tuottoja. Näitä rikollisuuden seurauksena saatavia korvauksia eritellään bruttomenojen esittelyn jälkeen.

Kuvio 1. Kontrollijärjestelmän kustannukset vuonna 2023.

Rikollisuuden kontrolliin ja ennaltaehkäisyyn kohdistetut kustannukset olivat noin 1,9 miljardia euroa vuonna 2023 valtion budjettitaloudessa. Poliisin menot kattavat noin puolet näistä kustannuksista (n. 998 milj. euroa). Poliisin rikostorjunta on suurin yksittäinen kuluerä, johon sisältyy rikostutkinnan, rikosten estämisen ja paljastamisen sekä tiedonhankinta- ja asiantuntijapalveluiden kaltaisia toimintoja. Kokonaiskuluihin on laskettu myös

poliisin lupapalvelut ja muut tehtävät (esim. maastapoistot), joiden voi katsoa kuuluvan yleistä järjestystä ylläpitäviin toimenpiteisiin. Esitetyt poliisin kulut ovat bruttomenoja, eli esimerkiksi lupapalveluista perittäviä maksuja ei ole vähennetty summista. Poliisi sai vuonna 2023 tuottoja noin 82 miljoonaa euroa, joista 60 miljoonaa koostui kotitalouksilta saatavista tuotoista (passit, henkilökortit, ampuma-aseluvat).

Tuomioistuinten rikosasioihin kohdennetut kustannukset on arvioitu tuomioistuinvirastosta saatujen painotettujen työmäärien pohjalta. Käräjäoikeuksissa vuonna 2022 noin 45 % työajasta kului rikos- ja pakkokeinoasioihin, mikä on osuutena merkittävä, koska näiden asioiden lukumääräinen osuus kaikista käräjäoikeuteen saapuneista asioista oli alle 15 % (laskentatapa: ks. Liite 1). Hovioikeudessa rikosasioihin käytettiin noin 64 % työajasta, mutta myös rikosasioiden osuus käsiteltävistä asioista oli tässä oikeusasteessa suuri (63 %).

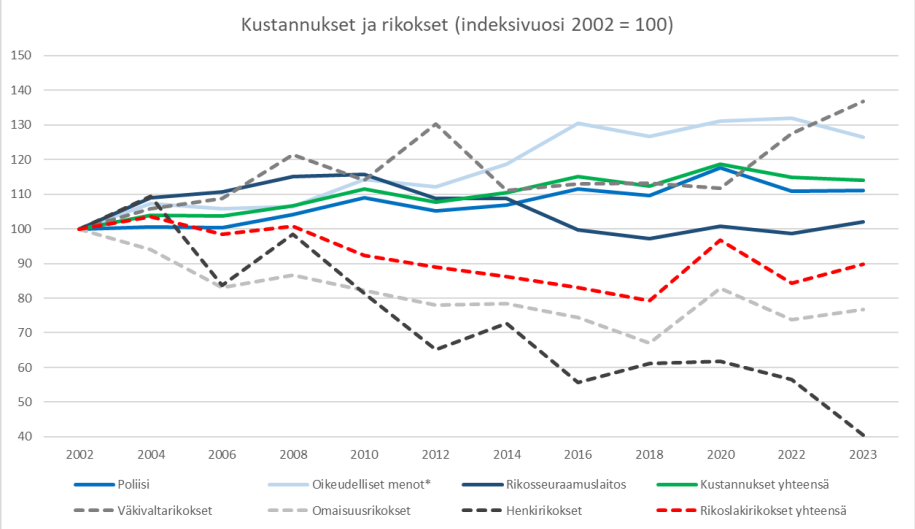
Korkeimmassa oikeudessa työmääriä ei tilastoida, joten rikosasioihin kuluvaa osuutta ei pystytty arvioimaan vastaavalla tavalla. Vuonna 2023 korkeimpaan oikeuteen päätyvistä asioista noin puolet oli rikosasioita, joten vastaavan osuuden kyseisen oikeusasteen noin 10 miljoonan euron vuosikuluista arvioidaan liittyvän niihin. Todellisuudessa on mahdollista, että rikosasiat vievät pienemmän tai suuremman osuuden työajasta ja kustannuksista.

Kontrollijärjestelmän vuoden 2023 arvioidut kokonaiskustannukset (1,9 miljardia euroa) ovat melko lähellä vuoden 2012 Rikollisuustilannekatsauksessa esitettyä arviota (1,7 miljardia euroa). Vuoden 2012 katsauksessa esitetty arvio perustuu kuitenkin kontrollijärjestelmän organisaatioiden työmääriin ja erilaisille tehtäville laskettuihin keskihintoihin, kun taas tässä esitetty vuoden 2023 arvio on arvioitu suoraan tilinpäätöksistä erittelemättä tehtäviä ja niiden vuosittaisia lukumääriä yksityiskohtaisemmiksi luvuiksi. Vuoden 2012 kustannusarvion laskuperusteet eivät kuitenkaan enää ole toistettavissa, joten raporttien arviot eivät ole keskenään vertailukelpoisia.

Poliisi- ja oikeusjärjestelmän kokonaiskustannusten kehitys

Poliisi- ja oikeusjärjestelmän kuluja voidaan tarkastella myös suhteessa rikollisuustilanteeseen (ks. Cohen, 2020, 75–78). Kuviossa 2 esitetään asukaslukuun suhteutettujen kulujen kehitys vuosien 2002 ja 2023 välillä (indeksivuosi 2002=100). Tässä laskelmassa on mukana tuomioistuinjärjestelmän, poliisin ja rikosseuraamusten kokonaiskustannukset, eli tuomioistuinten menoista ei ole eritelty rikosasioihin kohdistettuja kuluja. Kontrollijärjestelmän asukasta kohti lasketut kustannukset ovat nousseet hieman

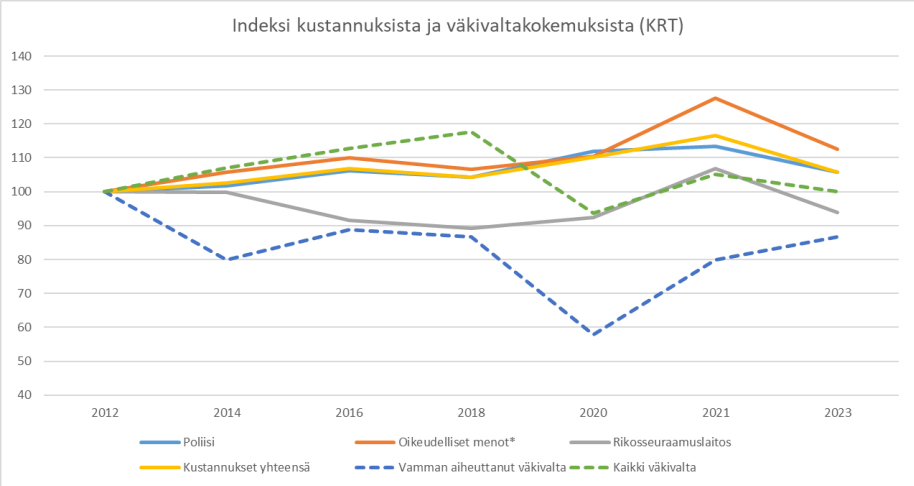
20 vuodessa, kun taas rikosten lukumäärä on väkivaltarikoksia lukuun ottamatta laskenut. On hyvä huomioida, että tätä kuvailevaa havaintoa ei voi pitää todisteena kontrollijärjestelmän kustannusten kasvattamisen rikollisuutta vähentävästä vaikutuksesta – tällainen tulkinta vaatisi huomattavan vahvaa vaikuttavuusarviointia.

Kuvio 2. Virallisen kontrollijärjestelmän kustannukset (yhtenäiset viivat) ja viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrä 100 000 asukasta kohden (katkoviivat) vuosina 2002–2023. Indeksivuosi 2002.
*Oikeudelliset menot sisältävät tuomioistuinten, oikeusavun ja syyttäjien menot.

Cohen (2020, s. 75–78) esittää kirjassaan vastaavan Yhdysvaltoja koskevan laskelman, joka ulottuu 80-luvun alusta vuoteen 2020. Tuolla aikavälillä kontrollijärjestelmän asukasta kohden lasketut kulut ovat kasvaneet runsaasti, kun taas väkivalta- ja omaisuusrikollisuuden taso on samalla aikavälillä laskenut. Rikollisuustilanteen perusteella ei voi suoraan tehdä johtopäätöksiä kustannuksista, eli rikoslajikohtaisten muuttuvien kustannusten laskeminen rikollisuustilanteen tason ja keskihintojen perusteella ei sellaisenaan ole erityisen mielekästä.

Kontrollijärjestelmän ja rikollisuustilanteen kehitysten suhdetta voidaan tarkastella myös itseilmoitettujen uhrikokemusten valossa. Kuviossa 3 on esitetty poliisin tuomioistuinten ja rikosseuraamusten kustannukset suhteessa Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksiin väkivaltakokemuksista. Kustannukset ovat hieman nousseet vuosina 2012–2023, kun taas vakavat väkivaltakokemukset jäävät vuonna 2023 indeksivuoden 2012 tason alle.

Kuvio 3. Virallisen kontrollijärjestelmän kustannukset (yhtenäiset viivat) ja itseilmoitettu väkivaltarikollisuus (katkoviivat) vuosina 2012–2023. Indeksivuosi 2012.

*Oikeudelliset menot sisältävät tuomioistuinten, oikeusavun ja syyttäjien menot.

Rangaistuslajien päiväkustannukset

Kuten aiemmin esitellystä olevasta kuviosta 1 havaitaan, rikosseuraamusten kulut olivat 268 miljoonaa vuonna 2023. Tämän erän sisällä on kiinnostavaa tarkastella, mitkä ovat eri seuraamusmuotojen päiväkustannukset. Näitä kustannuksia on tarkasteltu taulukossa 2. Tarkastelu huomioi vain seuraamusten kustannukset, ei esimerkiksi rangaistuksen avulla estettyjen rikosten tuomaa taloudellista hyötyä.[3]

Suljetussa laitoksessa suoritettava vankeusrangaistus on keskimääräiseltä päivähinnaltaan kallein (233 €/päivä). Keskimääräinen hinta ei kuvaa täydellisesti todellista tilannetta, koska kustannuksissa on vaihtelua vankiloiden ja osastojen välillä. Hinnoissa on myös vankikohtaisia eroja riippuen esimerkiksi kuntoutuksen määrästä. Lisäksi esimerkiksi nuorisorangaistukseen saattaa liittyä muitakin kuin rikosseuraamuslaitokseen kytkeytyviä kuluja, ja valvonnan määrissä voi olla keskihintaa vääristävää vaihtelua.

Tuomittujen rangaistusten kokonaispituuksista ei sellaisenaan voi päätellä niiden kustannuksia. Esimerkiksi elinkautiseen tuomittu vanki aloittaa rangaistuksensa suljetussa vankilassa, siirtyy avolaitokseen, mahdolliseen koevapauteen ja lopulta ehdonalaiseen vapauteen. Myös rikosseuraamuksiin liittyvien kustannusten tarkastelu vaatisi siis huomattavasti tarkempaa arviointia kuin kokonaiskustannuksista johdettavia keskiarvoja.

3 Tietolähde: Sasu Tyni, RISE.

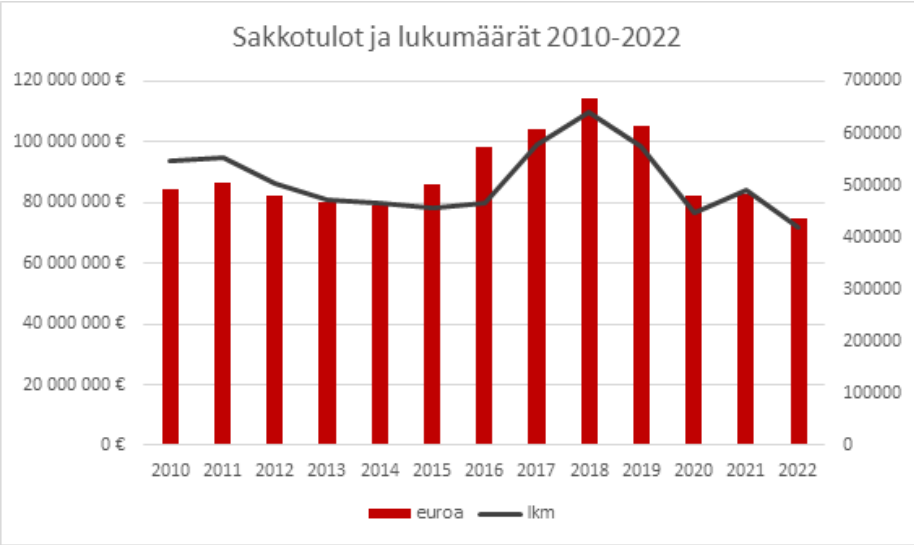
Taulukko 2. Rangaistusten keskimääräiset päiväkustannukset. Arvioitu Rikosseuraamuslaitoksen vuoden 2022 toimintakertomuksesta.

Rangaistus	euroa/päivä
Suljettu laitos	233 €
Avolaitos	181 €
Valvottu koevapaus	58 €
Ehdollinen (nuor.)	9 €
Ehdollinen (aik.)	8 €
Nuorisorangaistus	5 €
Yhdyskuntapalvelu	13 €
Ehdonalainen	6 €
Valvontarangaistus	44 €

Myös rangaistusten keskimääräisissä päivähinnoissa on suuria eroja (taulukko 2). Taulukossa 2 esitellyt päiväkustannukset eivät sisällä tietoa rangaistusten aiheuttamista oheiskustannuksista eikä toisaalta säästöistä esimerkiksi estettyjen rikosten kautta. Tätä kustannusten ja hyötyjen suhdetta voidaan arvioida myös taloudellisesta näkökulmasta, joskin se on menetelmällisesti varsin haastavaa. Kustannusten määrä, kun hyödyt/säästöt on huomioitu, on tiiviisti kytköksissä rangaistusten vaikutuksiin yleis- ja eritysestävyyden sekä inkapasitaation kautta. Siten taloudellinen analyysi edellyttää vaikuttavuusanalyysia rangaistuksista, mistä enemmän jäljempänä (ks. myös. Barbarino & Mastrobuoni, 2014).

Rikosseuraamusjärjestelmään liittyvät tulot

Sakkotulot. Kuviossa 3 on esitetty sakkojen lukumäärät ja sakkotulot vuosina 2010–2022. Vuosien 2020–2022 sakkotuloihin ja tuomittujen sakkojen kokonaismääriin on lisätty liikennevirhemaksut, jotka otettiin käyttöön kesäkuussa 2020. Liikennevirhemaksu korvasi liikennerikkomusten seurauksena annettavan rikesakon, joten liikennevirhemaksujen sisällyttäminen sakkotulojen kokonaismääriin on välttämätöntä ajallisen kehityksen tarkastelun kannalta.

Kuvio 4. Sakkotulojen ja sakkojen lukumäärien kehitys 2010–2022. Vuosien 2020–2022 kokonaismääriin lisätty liikennevirhemaksut. Lähde: Tilastokeskus 2023, Oikeusrekisterikeskus 2023, Poliisi 2023.

Sakkorangaistukset kerryttävät jonkin verran tuloja kontrollijärjestelmälle. Vuonna 2022 sakkotuloja kertyi 74,5 miljoonaa euroa, mikä on hieman yli kymmenesosa poliisin vuosimenoista. Sakkotulojen määrä on pysynyt melko tasaisena vuosiin 2017–2019 ajoittunutta piikkiä lukuun ottamatta.

Poliisin lupapalvelut tuottivat noin 67 miljoonaa euroa vuonna 2022. Lupapalvelujen tulot kattavat esimerkiksi virallisiin henkilötodistuksiin (60 milj. €) ja aselupiin (4,5 milj. €) liittyvät asiakasmaksut. Maksullisiin lupapalveluihin liittyvät kokonaiskustannukset olivat kuitenkin 56 miljoonaa euroa, eli lupapalvelut tuottivat poliisille 11 miljoonaa euroa vuonna 2022. (Poliisi 2023.)

Tuomioistuinmaksutulot. Vuonna 2023 tuomioistuinmaksulain mukaisista oikeudenkäyntimaksuista ja hakemusasioista perittävistä maksuista kertyi tuomioistuimille noin 40 miljoonan euron tuotot. Näillä tuotoilla katettiin hieman alle 40 % sellaisista tuomioistuinlaitoksen kustannuksista, joista maksuja voidaan periä (Tuomioistuinlaitos 2024). Pääasiassa maksuja kerätään riita-, rikos- ja muutoksenhakuasioista (Tuomioistuinmaksulaki 1455/2015, 2–5 §).

6 Terveydenhuollon kautta toteutuvat kustannukset

Edellä tarkastelimme virallisen kontrollin, siis lähinnä rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän, julkistaloudelle aiheuttamia kustannuksia. Niitä on verraten helppo kartoittaa määrällisesti. Sen sijaan muita rikosten julkistaloudelle aiheuttamia kuluja on hankalaa arvioida numeerisesti. On oletettavaa, että erityisesti väkivallan aiheuttamat ensihoito- ja muut terveydenhoidon kulut ovat keskeinen kustannustekijä näiden kulujen kokonaisuudessa. Niitä on arvioitu tarkasti joidenkin rikoslajien kuten erityisesti parisuhdeväkivallan osalta (Siltala ym., 2022; Heiskanen & Piispa 2002; Piispa & Heiskanen 2000).

Käytännössä jonkin rikoslajin aiheuttamien rikosvahinkojen määrällinen kustannusarviointi edellyttää lähtökohtaisesti siitä tehtyä erillistutkimusta. Markku Heiskasen ja Minna Piispan tutkimusten ohella voidaan tässä mainita tuoreempi esimerkki. Vuonna 2022 ilmestyi tutkimus, jossa arvioitiin naisiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan seurauksena aiheutuvia terveydenhuollon kustannuksia (Siltala ym., 2022). Tutkimuksessa poimittiin rekistereistä lähisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneet henkilöt ja tarkasteltiin terveydenhuollon kuluja viisi vuotta lähisuhdeväkivallan tietoon tulon jälkeen.

Terveydenhuollon kustannukset olivat vertailuryhmään nähden koholla vielä viisi vuotta ensimmäisen rekisteröidyn väkivaltatapahtuman jälkeen (Siltala ym., 2022). Keskimääräiset kustannukset olivat korkeimmillaan väkivallan tunnistamisen jälkeisinä vuosina. Tutkimuksen mukaan lähisuhdeväkivallan vuosittaiset lisäkustannukset terveydenhuollossa ovat noin 1000 euroa jokaista parisuhdeväkivallan uhria kohden, mikä tarkoittaa noin 150 miljoonan euron vuosittaisia väkivallasta johtuvia terveydenhuollon kustannuksia. Tutkimuksessa huomioidaan, että rikoksen jälkeiset välittömät sairaanhoitokulut eivät välttämättä ole riittävä tapa laskea kustannuksia, vaan seuranta-ajan tulisi olla pidempi (Siltala ym. 2022).

Väkivaltaan liittyvien ICD-10-koodien vuosittaiset lukumäärät hoitoilmoitusjärjestelmässä ovat kokonaisuutena arvioiden nousseet selvästi vuosien 2002–2023 aikana, mutta aikasarjan alkupäässä vuosittaiset erot merkintöjen lukumäärissä kertovat todennäköisemmin vaihtelevista merkitsemiskäytännöistä kuin todellisista muutoksista väkivallan takia hoitoon hakeutuvissa henkilöissä. Väkivaltaan liittyvien hoitoilmoitusmerkintöjen määrä on kehittynyt epäsuhtaisesti väkivaltarikosten määrään nähden (liite 3).

Vuonna 2023 väkivaltaan liittyvien hoitoilmoitusjärjestelmän ilmoitusten yhteydessä merkittyjen käyntikustannusten summa oli noin 5,15 miljoonaa euroa (taulukko 3). Koska kaikkiin väkivaltaan liittyviin käynteihin ei ole merkitty käynnin kustannuksia, voidaan väkivallan kokonaiskustannukset arvioida kustannusten keskimääräisen hinnan perusteella. Väkivaltaan liittyviä avohoidonkäyntejä oli vuoden aikana 15 932, mikä tarkoittaa väkivaltaan liittyvän käynnin 470 euron keskihinnalla noin 7,5 miljoonan euron vuosikustannuksia.[4]

Taulukko 3. Hoitoilmoitusjärjestelmän väkivaltaan liittyvät avohoidon käynnit (ICD-10 X85-Y09) ja kustannukset vuonna 2023.

Käynnit (lkm)	Käynnit joissa kustannus merkitty (lkm)	Keskihinta	Mediaanihinta	Kokonaiskustannukset (hoitoilmoitusjärjestelmä)	Kokonaiskustannukset (keskihinnan mukaan)
15 932	8 633	468 €	312 €	5 150 000 €	7 488 040 €

Avohoidon käyntien lisäksi hoitoilmoitusjärjestelmästä on erotettavissa vuosittaiset väkivaltaan liittyvät vuodeosaston hoitojaksot, joita oli 1087 vuonna 2023 (taulukko 4). Tieto kustannuksista oli 490 merkinnässä, ja näiden yhteenlasketut kokonaiskustannukset olivat 6,3 miljoonaa euroa. Käyntien lukumäärän ja keskihinnan perusteella lasketut kustannukset ovat noin 10,5 miljoonaa euroa. Vuodeosastohoidot liittyvät vakavampiin väkivallan seurauksiin kuin avohoidon käynnit, ja ovat siten myös huomattavasti kalliimpia.

Taulukko 4. Hoitoilmoitusjärjestelmän väkivaltaan liittyvät vuodeosastojaksot (ICD-10 X85-Y09) ja kustannukset vuonna 2023.

Käynnit (lkm)	Käynnit joissa kustannus merkitty (lkm)	Keskihinta	Mediaanihinta	Kokonaiskustannukset (hoitoilmoitusjärjestelmä)	Kokonaiskustannukset (keskihinnan mukaan)
1 087	490	9 649 €	5 049 €	6 301 395 €	10 488 463 €

4 Arviointiin käytettiin keskihintaa, koska mediaanihinnalla laskettuna kustannukset jäävät hoitoilmoitusjärjestelmään merkittyjä kokonaiskustannuksia pienemmiksi. Hoitoilmoitusjärjestelmän kustannusmerkinnöissä on todennäköisesti jonkin verran liian pieniksi ilmoitettuja hintoja, koska avohoidon käynnin minimihinta hoitoilmoitusjärjestelmässä (28 €) alittaa selvästi perustason vastaanottopalvelun yksikköhinnan (käynnin keskihinta sairaanhoitajalla 45 €, lääkärillä 111 €; ks. Kemppainen 2024).

Yhteensä avohoidon käyntien ja vuodeosastojen hoitojaksojen kustannuksista tulee keskihinnoilla arvioiden noin 18 miljoonaa euroa vuodessa. Tämän voi katsoa eräänlaiseksi alarajaksi väkivallan aiheuttamille suorille hoitokustannuksille. Väkivaltaan liittyvää ICD-10-sekundaaridiagnoosia ei välttämättä merkitä hoitoilmoitusjärjestelmään kaikissa tapauksissa, ja kustannustiedoissa näkyvät minikustannukset (avohoidon käynneissä 28 €, vuodeosastohoidossa 1 €) eivät vaikuta terveydenhuollon yksikkökustannusten valossa realistisilta (ks. Mäklin & Kokko, 2021). Todellisuudessa sekä avohoidon käynnillä että vuodeosastohoidolla on hoitoilmoitusjärjestelmän minimihintaa korkeampi perushinta, josta kustannukset kasvavat hoidontarpeen mukaan. Kaiken kaikkiaan tässä esitetyt alustavat erittelyt viittaavat siihen, että hoitoilmoitusjärjestelmän käyttö väkivallan kustannusten arvioinnissa edellyttää lisää metodologista tutkimusta.

7 Rikollisuuden muista kustannuksista

Edellä tarkastelimme rikollisuuden ja sen kontrollin julkiselle taloudelle aiheuttamia suoria (kontrollijärjestelmä) ja epäsuoria (esim. pitkäkestoiset sosiaali- ja terveydenhuoltokulut) kustannuksia. Kokonaisen erillisen kustannusulottuvuuden muodostavat rikollisuuden ja siltä suojautumisen kulut yksityistaloudelle, siis kotitalouksille ja yrityksille sekä yhteisöille. Tämä kustannuskokonaisuus on erittäin vaikeasti numeerisesti arvioitavissa. Parhaat käytettävissä olevat tiedot nojautuvat kokonaisrikollisuuskyselyihin, joissa on joinakin vuosina ollut kysymyksiä rikosvahingoista ja kustannuksista. Nämä ovat kuitenkin luonteeltaan fragmentaarisia arvioita verrattuina esimerkiksi valtion budjetista ilmenevään kontrollin kokonaiskustannukseen. Seuraavassa on käyty esimerkinomaisesti läpi eräitä kyselyperustaisia tietoja tietolähteen käyttökelpoisuuden ja kehittämisen mahdollistamiseksi.

Kansallinen rikosuhritutkimus

Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa on ollut rikollisuuden kustannuksiin liittyviä kysymyksiä vuosina 2006, 2009, 2021 ja 2023. Pääasiassa tutkimuksissa on kysytty omaisuus- ja väkivaltarikoksista seuranneita kustannuksia ja ajallisia menetyksiä. Vuoden 2021 tutkimuksessa oli ensimmäistä kertaa mukana verkkorikollisuuteen ja sen aiheuttamiin kustannuksiin liittyviä kysymyksiä. Vuoden 2023 tutkimuksessa kustannuksiin liittyviä kysymyksiä esitettiin aiempaa laajemmin. Tutkimuksessa kokeiltiin myös muutamia kysymyksiä, joilla voidaan mahdollisesti mitata rikollisuuden ennaltaehkäisyyn liittyvää maksuhalukkuutta (*willingness to pay*). Maksuhalukkuuskysymyksien avulla pyritään tyypillisesti määrittämään hinta rikosten aineettomille kustannuksille (Raffan Gowar ym., 2024).

Vuotta 2023 koskevassa Rikosuhritutkimuksessa kysyttiin vastaajilta väkivallan seurauksena aiheutuneita menetettyjä työpäiviä. Tutkimuksen mukaan väkivallan seurauksena menetettiin vuodessa noin 450 000 työpäivää[5]. Jos yhdelle haittapäivälle annetaan laskennallinen arvo Valtiokonttorin nykyisen korvaustason mukaan (125 e/päivä), vuotuinen kokonaiskustannus on noin 56 miljoonaa euroa. Tämä luku ei kuvaa Valtiokonttorin tosiasiassa maksamia vuosittaisia rikosvahinkokorvauksia, vaan se havainnollistaa väkivallan seurauksena menetettyä vuosittaista työpanosta rahallisesta näkökulmasta.

5 Luku laskettu vuoden 2023 Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksista korotuspainoa käyttämällä. Korotuspainon käyttöön liittyy huomattavaa epävarmuutta, ja todelliset väkivaltaan liittyvät sairaspoissaolot tulisi arvioida terveydenhuollon tietojen perusteella.

Väkivaltaa kokeneilta pyydettiin arvioimaan edellisen vuoden aikana koetun väkivallan taloudellisia seurauksia. Väkivaltaa kokeneista noin 14 % vastasi kysymykseen henkisten ja aineellisten haittojen rahallisesta arvosta. Väkivallan seurausten rahallisten arvojen keskiarvo oli 2215 euroa ja mediaani 500 euroa (taulukko 5). Jos oletetaan, että vuosittain 4 % 15–74-vuotiaista joutuu vamman aiheuttaneen fyysisen väkivallan uhriksi (Beuker & Näsi 2024), ja tämä osuus arvioisi aiheutuneen haitan vähintään mediaanin arvoiseksi, niin väkivallan aiheuttamista epäsuorista kustannuksista koituisi yli 80 miljoonan euron kustannukset. Vastaavasti keskiarvolla laskettuna kustannukset olisivat yli 350 miljoonaa euroa.

Edellä esitetyt väkivallan kustannusarviot eroavat huomattavasti lähisuhdeväkivaltaan liittyvästä vuosittaisesta 150 miljoonan euron kustannusarviosta, jonka on arvioitu koostuvan pelkästään lähisuhdeväkivallan uhrien kohonneista terveydenhuollon kustannuksista (Siltala ym., 2022). Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä kustannusarvio on tässä esitettyjä keskihintoihin perustuvaa arviota monipuolisemmin toteutettu, mutta tutkijat tunnistavat arviointitapaansa liittyviä haasteita (Siltala ym., 2022, s.57–59.) Lähisuhdeväkivallasta aiheutuva 150 miljoonan vuosikustannus perustuu rekistereistä lasketulle kohonneelle terveydenhuollon kustannusten keskihinnalle (n. 1000 €/vuosi) ja Gender Based Violence (GBV) -kyselytutkimuksen väestötasolle korotetuista fyysisistä lähisuhdeväkivallan uhrikokemuksista (146 000 edellisen viiden vuoden aikana). Laskelmassa siis oletetaan, että terveydenhuollon piirissä on vuosittain noin 150 000 henkilöä, joista jokainen tuottaa edellisen viiden vuoden aikana koetun lähisuhdeväkivallan takia 1000 euron vuosittaiset lisäkustannukset. Saman tutkimuksen mukaan 33 400 naista on saanut edellisen viiden vuoden aikana väkivallasta mustelmaa vakavamman fyysisen vamman, minkä perusteella laskettuna terveydenhuollolle lähisuhdeväkivallasta aiheutuvat kustannukset olisivat hyvin erilaisella tasolla.

Taulukko 5. Rikosten seurausten kustannuksia itseilmoitettujen uhrikokemusten perusteella. Lähde: Kansallinen rikosuhritutkimus 2023.

Rikoslaji	N	ka (eur)	md (eur)	min (eur)	max (eur)
Väkivalta (kaikki)	167	2 215	500	50	20 000
Väkivalta (poliisille ilmoitetut)	32	3 950	1 500	50	20 000
Omaisuusrikokset (kaikki)	816	1 600	300	10	100 000
Omaisuusrikokset (vain poliisille ilmoitetut)	404	2 350	600	14	100 000
Verkkorikokset	189	2 505	100	10	200 000
Verkkorikokset (vain poliisille ilmoitetut)	66	5 725	270	20	200 000

Vuoden 2023 Rikosuhritutkimuksen mukaan 7,5 % vastaajista oli menettänyt rahaa verkkohuijauksessa edellisen vuoden aikana. Mediaanin mukaan (100 €) laskettuna tämä tarkoittaisi väestötasolle korotettuna noin 31 miljoonan euron vuosittaisia kustannuksia. Finanssiala ry:n (2024) raportoimien lukujen mukaan suomalaisilta huijattiin erilaisilla verkossa tapahtuneilla petoksilla noin 27.5 miljoonaa euroa vuoden 2024 tammi-kesäkuun aikana. Tämä luku sisältää ainoastaan pankkien tilastoista saadut luvut, eli sen ulkopuolelle jäänee esimerkiksi vertaiskaupassa tapahtuneet huijaukset. Toisaalta vakavin rikollisuus on hankalasti arvioitavissa Rikosuhritutkimuksen perusteella, eli Finanssialan ja KRT:n lukujen voi jossain määrin katsoa täydentävän toisiaan.

Omaisuus- ja verkkorikosten keski- ja mediaanikustannukset olivat jonkin verran väkivaltaa matalammat. Verkkorikosten raportoidut euromääräiset keskikustannukset olivat omaisuusrikoksia suuremmat, mutta mediaaneja tarkasteltaessa matalammat. On mahdollista, että tyypillinen verkkorikos (esim. vertaiskaupassa tapahtunut huijaus) on kustannuksiltaan tyypillistä omaisuusrikosta pienempi, mutta vakavalla verkkorikoksella kerralla aiheutuva haitta suurempi (esim. verkkopankkitunnusten kalastelu).

Uhrikokemusten itseilmoitettuja kustannuksia tarkasteltiin erikseen sellaisten vastaajien kohdalla, jotka olivat vastanneet ilmoittaneensa rikoksesta poliisille. Sekä väkivalta- että omaisuus- ja verkkorikoksissa kustannusten keskiarvot ja mediaanit olivat selvästi korkeammat, kun tarkastellaan pelkästään poliisille ilmoitettuja rikoksia. Lievemmät rikokset jäävät herkemmin ilmoittamatta viranomaisille, joten on johdonmukaista, että poliisille ilmoitetut rikokset ovat myös itseilmoitettujen kustannusten näkökulmasta vakavampia.

Maksuhalukkuus

Vuoden 2023 Rikosuhritutkimuksessa kokeiltiin testinomaisesti kahta maksuhalukkuuskysymystä. Väkivaltaa ja omaisuusrikoksia koskevat kysymykset esitettiin seuraavasti: Ajattele kotitaloutesi vuotuisia rahamenoja. Kuinka suuren summan niistä olisit valmis laittamaan vuosittain väkivallan/omaisuusrikosten ehkäisyyn, jos siten varmuudella estäisit juuri sinuun ja samassa kotitaloudessa asuviin kohdistuvat väkivaltarikokset/omaisuusrikokset?

Maksuhalukkuuskysymysten osalta vastaajat olivat useammin valmiita maksamaan väkivaltarikollisuuden kuin omaisuusrikollisuuden ennaltaehkäisystä (taulukko 6). Tämä noudattaa aiempia tutkimustuloksia, joiden mukaan ihmiset ovat valmiimpia maksamaan suhteellisen harvinaisten mutta seurauksiltaan vakavien rikosten ennaltaehkäisystä verrattuna yleisempiin ja seurauksiltaan lievempään rikollisuuteen (esim. Raffan Gowar

ym., 2023). Vuoden 2023 ansallisessa rikosuhritutkimuksessa maksuhalukkuuskysymystä testattiin kokeiluluontoisesti ja sen kehittämistä arvioidaan uudestaan seuraavan tutkimuksen kohdalla.

Taulukko 6. Kansallisen rikosuhritutkimuksen (2023) maksuhalukkuuskysymysten tuloksia.

	Valmis maksamaan (N)	Ei valmis maksamaan (N)	ka	md	min	max
Väkivaltarikokset	3 939	3 370	500	150	10	30 000
Omaisuusrikokset	3 593	3 759	316	100	10	30 000

Aikaisempien rikosuhritutkimusten tietoja

Kansallisessa kokonaisrikollisuuden tutkimusseurannassa on eri järjestelmissä ajoittain käytetty rikollisuuden kustannuksia ja rikosvahinkoja tarkasteltavia tietoja. Niitä on tässä esitelty luettelomaisesti:

- Vuoden 2021 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan noin seitsemän prosenttia vastaajista oli menettänyt rahaa verkkohuijauksessa elämänsä aikana. Huijauksissa menetetty rahallisen arvon mediaani oli noin 100 euroa. Perusjoukon tasolla (15–74-vuotiaat) korotettuna estimaattina menetetty kokonaissumma oli noin 29 miljoonaa euroa. Koska kysymys viittasi elämän aikaisiin menetyksiin, siitä ei voida estimoida rikosvahinkojen vuotuista arvoa tässä rikoslajissa.

- Vuoden 2010 kansallisen yritysuhritutkimuksen perusteella on arvioitu, että vähittäiskaupan toimipaikoissa käytettiin vuoden aikana lähes 63 miljoonaa euroa rikoksista suojautumiseen. Teollisuudessa rikoksilta suojautumiseen käytettiin puolestaan 106 miljoona euroa. Luvut ovat kuitenkin toimipaikkakohtaisia ja sikäli aliestimoivia, ne eivät kuvaa kattavasti konsernitason rikoksilta suojautumisen kustannuksia (Salmi ym., 2011). Ne eivät myöskään kuvaa kattavasti elinkeinoelämää kokonaisuutena, vaan ainoastaan kahta toimialaa. Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen perusteella rikollisuudelta suojautumiseen käytetään vähittäiskaupan alalla 65 miljoonaa euroa, majoitus- ja ravintolatoiminnan toimialoilla 22 miljoonaa euroa. Luvut on laskettu korotuspainoilla yritysuhritutkimuksen datasta.

- Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen perusteella varsinaisista rikosvahingoista varkaudet aiheuttivat 65 % kaupanalan rikosvahinkojen kokonaiskustannuksista. Niistä pelkästään asiakkaiden tekemien

varkauksien osuus oli 47 prosenttia, vaikka euromääräisesti yksittäisen varkauden keskikustannus jääkin alhaiseksi (mediaanikustannuksen ollessa 60 euroa). Varkauksien lisäksi myös vahingonteot sekä hyökkäykset tietojärjestelmiin aiheuttavat huomattavan osan rikoksien kokonaiskustannuksista. Samat rikostyypit aiheuttavat huomattavaa kustannusrasitusta myös majoitus- ja ravintola-alalle; kukin muodosti 7 % rikosten kokonaiskustannuksista. Majoitus- ja ravitsemisalalla suurimmat kustannukset aiheutuivat kuitenkin suhteessa harvinaisemmista työntekijöiden tekemistä kavalluksista, johtuen yksittäisten teon suurista keskiarvokustannuksista (4113 euroa, mediaani 610 euroa) (Saarikkomäki ym., 2019).

- Myös Nuorisorikollisuuskyselyissä on kysytty vaihtelevalla laajuudella rikosvahinkojen rahallisesta arvosta. Laajimmin näkökulma oli mukana kyselyn alkuvaiheessa, jossa tiedusteltiin varkauksien lisäksi myös erilaisten kohteiden tuhoamisesta aiheutuvia markkamääräisiä kuluja. Näitä tietoja ei ole käytetty tässä raportissa, mutta tulevaisuudessa rikosvahinkonäkökulma voitaisiin ottaa systemaattisemmin huomioon.

Edellä esitetyt tiedot rikollisuuden euromääräisesti aiheuttamista kuluista on tässä esitetty keinona jäsentää arviointimenetelmän hyödynnettävyyttä. Periaatteessa tulevina vuosina kokonaisrikollisuuden tutkimusmenetelmää voitaisiin systemaattisemmin kehittää rikosvahinkojen mittaamisen suuntaan.

8 Rikoksentorjunnan kustannushyöty-analyysit

Jos taloudellisesta panostuksesta kontrolliin halutaan oikeasuhtainen kuva, olisi arvioissa huomioitava myös kontrollin avulla estetyt rikokset ja rikosvahingot. Kontrollijärjestelmää tulisi arvioida suhteessa sen yleis- ja erityisestäviin vaikutuksiin, ja niistä seuraaviin potentiaalisiin säästöihin (tästä ks. jäljempänä). Tietyn rikoslajin kustannuksia taas tulisi käsitellä niihin kohdistuvien preventioiden ja interventioiden näkökulmasta esimerkiksi kustannus-hyöty-analyysien avulla. Kustannuslaskelmat ovat hyödyllisiä päätöksentekoa ohjaavia työkaluja vahvoilla tutkimusasetelmilla tehtyjen vaikuttavuusarvioiden rinnalla, eritoten jos vaikuttavuustutkimus on tehty samoilla kontrollimuodoilla ja samassa yhteiskunnallisessa kontekstissa, joiden muutoksia suunnitellaan.

Nuoriin ja lapsiin kohdistetuista rikollisuutta ennaltaehkäisevistä ohjelmista on tehty kansainvälisesti jonkin verran kustannus-hyöty-analyyseja (Koegl ym., 2023; Welsh ym., 2015). Varhaisen puuttumisen toimenpiteet tuottavat kustannus-hyöty-analyyseissa lähes poikkeuksetta positiivisia tuloksia, eli nuoruuteen kohdistuvat preventiot näyttäisivät säästävän rahaa pitkällä aikavälillä ennaltaehkäisemällä rikosuria. Näihin analyyseihin liittyy kuitenkin vaihtelevia oletuksia esimerkiksi ennaltaehkäistävien rikosurien hinnoista, eivätkä rikollisuuden tai ongelmakäyttäytymisen mittarit ole yhteneväisiä.

Farringtonin ja Koeglin (2015) tutkimus alle 12-vuotiaille pojille suunnatun ennaltaehkäisevän ohjelman kustannusten ja hyötyjen suhteesta on hyvä esimerkki eroista kustannusanalyysien oletusten ja tulosten suhteesta. Ohjelmaan osallistuneiden nuorten myöhempiin rikostuomioihin perustuvan analyysin tuloksena oli, että jokaista ohjelmaa sijoitettua dollaria kohden säästetään 2.05–3.75 dollaria. Kun analyyseihin otettiin mukaan arviot piilorikollisuudesta, säästöt sijoitettua dollaria kohden nousivat 17.33–31.77 dollariin. Ero tuomioihin perustuvan ja piilorikollisuutta arvioivan laskelman välillä on huomattavan suuri.

Suomessa laadittiin vuonna 2017 Rikoksentorjuntaneuvoston aloitteesta alustava systemaattinen katsaus kansainvälisten ja pohjoismaisten rikoksentorjuntaohjelmien kustannusvaikuttavuudesta (Lehti, 2017). Katsauksen perusteella kaikista torjuntastrategioista löytyy sekä kannattavia että kannattamattomia toimenpiteitä. Kansainvälisistä toimenpiteistä kannattavimmiksi oli arvioitu *riskiryhmien lapsille ja nuorille suunnatut yksilökehitykseen tähtäävät ohjelmat*. Viimeistään esi- ja alakouluiässä toteutettavat ohjelmat tuottavat (ihmisen koko elinkaarella tarkasteltuna) onnistuessaan

huomattavia hyötyjä sekä yksilölle että yhteiskunnalle, vaikka ne vaativat toteuttamisvaiheessa enemmän rahallista panostusta. Myös suhteellisen yksinkertaiset, pienempiä toteuttamiskuluja *vaativat tekniset tilannetorjuntaratkaisut* arvioitiin katsauksen perusteella kannattaviksi.

Kaiken kaikkiaan kannattavuutta on arvioitu selvästi eniten yksilön kehitystä tukevien ohjelmien osalta. Muista toimenpiteistä, kuten tilannetorjuntaohjelmista sekä yhteisöperusteisista ja viranomaiskontrollin kautta toteutetuista torjuntaohjelmista, kannattavuusarviointia on tehty vähemmän. Toimenpiteiden kannattavuutta vertaillessa tulee huomioida näyttötason lisäksi julkaisuvinouma; kannattamattomiksi havaituista toimenpiteistä tehtyjä tutkimusarviointeja julkaistaan epätodennäköisemmin kuin kannattaviksi todetuista. Lähes kaikki katsaukseen sisältyneet kansainväliset kannattavuustutkimukset perustuivat korkean näyttötason arviointitutkimuksiin. Sisällöltään pohjoismaiset kannattavuusanalyysit eivät juuri eroa kansainvälisistä tutkimuksista, mutta niitä on löydettävissä suhteellisen vähän ja näyttötasoltaan ne ovat huomattavasti kansainvälisimpiä heikompia. (Lehti, 2017.)

Rikoksentorjunnan muotojen kustannuksia ja hyötyjä arvioitaessa on huomioitava kokeilujen huomattava *kontekstisidonnaisuus*. Esimerkiksi takavuosina suomalaisessakin keskustelussa tuotiin oppikirjatasolla esiin Yhdysvalloissa tehdyn pienen pilottitutkimuksen nojalla, että koulunkäynnin tukemiseen sijoitettu miljoona dollaria ”ehkäisee 260 vakavaa rikosta” ja vankeus paljon vähemmän (Greenwood ym., 1998). Vertailun ongelmallisuus johtuu kontekstin eroista: Yhdysvalloissa sekä rikosseuraamus- että koulujärjestelmä on erilainen kuin meillä. Lisäksi laajemmissa kokeiluissa kyseinen tukihanke osoittautui tehottomaksi rikosvasteiden osalta, mahdollisesti jopa osin kontraproduktiiviseksi (Schirm ym., 2006). Tämä esimerkki osoittaa myös, miten pulmallista on tehdä yhden tutkimuksen perusteella vahvoja tulkintoja rikollisuuden ehkäisyn muotojen paremmuudesta tai kustannustehokkuudesta. Tarvitaan systemaattisia katsauksia (esim. Lehti, 2017).

Kustannustehokkuuden kontekstisidonnaisuuden vuoksi on tärkeää huomioida, onko vaikuttavuustieto peräisin Suomesta tai muusta vertailukelpoisesta kontekstista. Suomessa käytettyjen tai kokeiltujen rikoksentorjuntaohjelmien kustannuksista ja kustannusvaikuttavuudesta on kuitenkin valitettavan vähän tutkimustietoa. Rikoksentorjuntaneuvoston ja KRIMO:n ylläpitämässä Rikoksentorjunnan arviointitutkimuksen tietokannassa (FINPREV) on tällä hetkellä 29 tutkimusta (Beuker ym., 2024). Tietokanta sisältää vain Suomessa toteutettuja toimia eli se ei seuraa kansainvälistä tutkimusta; poikkeuksena ovat Suomessa tehdyt systemaattiset katsaukset, joiden maantieteellinen kattavuus voi olla laajakin. Tietokannan 29 tutkimuksesta vain yhdessä oli esitetty numeerisia kustannusarvioita ja seitsemässä pohdittu kvalitatiivisesti kustannusnäkökulmaa. Yhteensä siis vajaa

kolmannes (28 %) arvioinneista oli huomioinut kustannusnäkökulman. Sinänsä vaikuttavuustutkimus ilman kustannusarviota tai kustannus-hyöty-analyysia on varsin tärkeää, koska ilman rikollisuutta vähentävää vaikutusta toimenpide on varmasti kustannustehoton.

9 Viralliskontrollin kustannushyötyjen huomiointi

Virallisella kontrollilla, kuten rangaistusilla, voi olla muita kustannushaittoja kuin suoria kontrolliin liittyviä; esimerkiksi tuomitun integraatio työmarkkinoihin voi heikentyä, tai asuntotilanne voi vaarantua. Nämä kustannukset on tärkeää huomioida arvioitaessa yhteiskunnallisia kokonaishaittoja. Esimerkiksi yhdyskuntaseuraamusten edullisuus suhteessa suljettuihin laitoksiin voi liittyä paitsi suoriin kustannuksiin myös siihen, että oheishaittoja ei esiinny samassa määrin. Toisaalta on viitteitä siitä, että erityisesti Suomessa vankeuteen valikoituu runsaasti niitä, jotka eivät ole integroituneita työmarkkinoihin ennen vankeutta, ja näin suuremmassa määrin kuin muissa pohjoismaissa (Aaltonen ym. 2017). Nämä yksilöt voivat aiheuttaa kustannuksia julkistaloudelle myös vankeuden ulkopuolella esimerkiksi erilaisten tulonsiirtojen tai palvelujen saajina.

Virallisilla interventioilla ja seuraamuksilla voi olla rikollisuutta *vähentävää* vaikutusta eri mekanismien kautta, joiden ajallinen toteutuminen ja kesto vaihtelee. Tässä tarkastelussa ei ole mahdollista esittää numeerisia arvioita viralliskontrollin aiheuttamista säästöistä julkiselle ja yksityiselle taloudelle (jatkotutkimusten tarpeesta ks. jäljempänä). On kuitenkin paikallaan listata niitä mekanismeja, joiden kautta tällaisia hyötyjä tai säästöjä voi aiheutua. Nämä jaetaan tyypillisesti kolmeen mekanismiin: yleisestävään pelotteeseen, erityisestävään vaikutukseen ja inkapasitaatioon eli eristämiseen[6].

Vaikutuksen toteaminen on myös hyvin kontekstisidonnaista, koska yllykerakenteeseen vaikuttaa rangaistusten ohelle esimerkiksi sosiaali- ja koulutuspoliittinen konteksti; tämän vuoksi esimerkiksi Yhdysvalloista peräisin olevat rangaistusjoustoja koskevat arviot ovat *hyvin* kyseenalaisia sovellettuina pohjoismaiseen kontekstiin. Mahdollisissa tulevissa pyrkimyksissä rangaistustason muutosten vaikutusennakointiin esimerkiksi mikrosimulaatiomallien avulla olisi huomioitava mainittujen mekanismien kautta tapahtuva rikollisuuden väheneminen viralliskontrollin johdosta, perustuen kotimaiseen kausaalitutkimukseen (ks. tarkemmin katsauksen lopussa oleva kohta ”Jatkotutkimusten tarpeesta”).

6 Ns. välillinen yleispreventio tai rikoslain moraalia luova vaikutus sisältyy yleisestävyyteen. Tarkemmin näistä mekanismeista ja niitä koskevasta kausaalitutkimuksesta, ks. Ellonen ym. 2024, 71–79 sekä empirian osalta erityisesti sivut 147-181.

Yleisestävyys

Kontrollijärjestelmän pelotevaikutuksia ei ole juurikaan tutkittu kustannusten näkökulmasta, vaikka yleisestävyys on eräs rikosoikeusjärjestelmän keskeisistä tehtävistä (Kivivuori ym., 2018, s. 279). Toisaalta näyttö esimerkiksi rangaistusten ankaruustason yleisestävästä vaikutuksesta on erilaisia tuloksia sisältävää (Chalfin & McCrary, 2017, s. 23–33). On kuitenkin perusteltua esittää hypoteesi, että kontrollijärjestelmään kohdistetut kustannukset tuottavat säästöjä myös yleisestävän vaikutuksen kautta. Näiden säästöjen laskeminen vaatisi arviointia rangaistusten rikoksia ennaltaehkäisevästä vaikutuksesta ja rikoslajikohtaisten kustannusten mallintamista kotimaisilla aineistoilla.

Kiinnijäämisriskin ja kustannusten välistä suhdetta voidaan arvioida esimerkiksi valvonnan ja rikollisuuden näkökulmasta. Riskikohdennetun tehostetun poliisivalvonnan vaikuttavuudesta on jopa kotimaista tutkimusta.Olennaista poliisivalvonnassa näyttää olevan nimenomaan riskin perusteella kohdentaminen (vrt. Taponen, 2022 ja Taponen & Aaltonen, 2022).

Erityisestävyys

Erityisestävyydellä tarkoitetaan sitä, että rangaistuksen saanut henkilö lopettaa tai vähentää rikollisuuttaan rangaistuksen aikana tai sen jälkeen. Tyypillinen mekanismi voi olla kuntoutuksen onnistuminen. Tällöin kontrollijärjestelmään sijoitettu raha voi tuottaa säästöjä kontrollijärjestelmälle itselleen, sekä mahdollisesti sosiaali- ja terveyssektorille.

Tutkimusten perusteella erityisestävät vaikutukset ovat hyvin kontekstisidonnaisia. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että Yhdysvalloissa tehtyjä tutkimuksia ei juurikaan voida soveltaa pohjoismaisiin oloihin. Eräät viime aikoina pohjoismaissa tehdyt kvasikokeelliset tutkimukset viittaavat siihen, että vankeudella on erityisestävää vaikutusta, eli vankeus voi vähentää myöhempää rikollisuutta. Havainto on saatu norjalaisessa (Bhuller ym., 2020), ruotsalaisessa (Hjalmarsson & Lindquist, 2022) ja suomalaisessa tutkimuksessa (Kaila, 2023; ks. myös Alm 2024).

On mahdollista, että vankeusrangaistuksesta seuraa myös sellaisia säästöjä, jotka eivät liity suoraan rikollisuuteen. Hjalmarssonin ja Lindquistin (2022) kvasikokeellisessa tutkimuksessa havaittiin, että pidempiä vankeusrangaistuksia samasta rikoksesta suorittaneet olivat vapautumisen jälkeen terveempiä kuin ne, jotka vapautuivat lyhyemmässä ajassa. Pidempiä vankeusrangaistuksia suorittaneet sitoutuivat todennäköisesti paremmin kuntoutuksiin ja vankilassa tarjottaviin terveydenhuollon palveluihin.

Vankeudesta aiheutuvien kustannusten ja säästöjen arviointia voisi tämän perusteella laajentaa myös terveydenhuollon näkökulmaan.

Edellä siteeratut pohjoismaiset kvasikokeelliset tutkimukset tarkastelivat vankeuden vaikutusta yleensä, mikä on eri asia kuin vankeuden aikana saadun spesifin kuntoutusohjelman vaikutus. Tarvitaankin erillistä tutkimusta siitä, mikä on ohjelmiin sitoutumisen ja toisaalta muiden tekijöiden rooli suhteessa erityisestävyyteen. Tutkimusperustaisten ja vaikuttavien vankeusajan kuntoutusohjelmien tehokkaalla kohdentamisella voitaisiin mahdollisesti saavuttaa taloudellisia säästöjä myöhemmissä terveydenhuollon kuluissa.

Vankeusajalla voi olla negatiivisia vaikutuksia niiden tuomittujen työtilanteisiin, jotka ovat olleet töissä ennen vankeusrangaistusta (Bäckman ym., 2018). Heikentynyt työmarkkina-asema tai sen ulkopuolelle jääminen aiheuttaa kustannuksiin liittyviä seurauksia sekä yksilölle että yhteiskunnalle. Menetettyjen tulojen ja tuottavuuden seurauksena yhteiskunta ei saa verotuloja, ja yksilö saattaa päätyä esimerkiksi Kelan maksamien etuuksien piiriin. Myös työmarkkina-aseman ja siihen liittyvien kustannusten kannalta ehdollisten ja ehdottomien vankeusrangaistusten vaikuttavuuden arviointi on tärkeää. Toisaalta joissain tutkimuksissa on löydetty vankeusrangaistuksen positiivisia vaikutuksia sellaisten työllisyystilanteeseen, jotka eivät ole olleet kiinnittyneinä työmarkkinoihin ennen vankeusaikaa. Tästä vankeusajan positiivisesta vaikutuksesta on kuitenkin ristiriitaisia tuloksia (Bäckman ym., 2018).

Inkapasitaatio

Inkapasitaatiovaikutuksesta on kyse, kun rangaistus estää rikosten tekemisen seuraamuksen aikana. Italialaisessa kvasikokeellisella asetelmalla tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, että vankien massa-armahdusten seurauksena rikosten lukumäärä kasvoi jonkin verran (Barbarino & Mastrobuoni, 2014). Tutkimuksessa arvioitiin vankeuden inkapasitaatiovaikutuksen taloudellista ulottuvuutta, ja keskimääräinen vankeusvuoden hinta oli matalampi verrattuna vankeusajan ehkäisemiin rikoksiin.

Suomessa vankeusvuoden hinta on noin 85 000 € (Rikosseuraamuslaitos, 2023), joten inkapasitaation vuoden aikana ehkäisevien rikosten ja rikoshaittojen arvon tulisi olla korkeampia, jotta vangin pitäminen vankilassa vuoden ajan olisi tästä näkökulmasta kannattavaa. Tämän kaltainen laskelma edellyttää siten rahallisen arvon antamista myös väkivaltarikosten aiheuttamille kustannuksille, jotka koituvat sekä uhreille että julkistaloudelle esimerkiksi terveydenhuollon kautta. Laskelma ei ota huomioon vankeusrangaistusten yleisestävää vaikutusta, (pelotevaikutuksen seurauksena mahdollisesti tekemättä jääviä rikoksia), erityisestävää vaikutusta

(vapautumisen jälkeen vähenevä rikollisuus) tai eristämisen vaikutusta (vankeusaikana estetyt rikokset).

Tässä luetellut vaikutusmekanismit ovat hypoteeseja; niiden toteaminen edellyttää empiiristä tutkimusta. Vaikutusmekanismien erittelyn eräs hyöty on niiden ajallisen eroavuuden huomiointi: yleisestävyys voi periaatteessa alkaa jopa ennen lainmuutoksen voimaantuloa, jos muutos on väestön tiedossa; erityisestävyys voi vaikuttaa aikaisintaan rikoksentekijän jäädessä kiinni, mutta pääasiassa rangaistuksen aikana ja mahdollisesti pitkäänkin sen jälkeen; inkapasitaatio vaikuttaa vain vankeuden (tai sähköisen valvonnan) aikana, muttei sen jälkeen.

10 Yhteenvetoa

Suomalaisessa kriminaalipolitiikassa on korostettu tarvetta vähentää rikollisuuden ja sen kontrollin aiheuttamia haittoja (ml. kustannuksia). Tämä on ollut kuitenkin enemmän yleisluontoinen iskulause tai periaate, jonka soveltamiseen ei ole Suomessakaan kehitetty konkreettisia menetelmiä (Greenfield & Paoli 2022, 32). Tutkimuksen kentällä ei ole yksimielisyyttä siitä, pitäisikö haittojen arvioinnissa ylipäätään huomioida kontrollin kustannuksia; kontrollikustannuksen korostamista on myös kritisoitu (Greenfield & Paoli 2022, 102–103). Levi ja Burrows (2008, 294) katsovat tältä osin, että kontrollikustannusten painottaminen johtaa paradoksiin: ”mitä vähemmän [rikoksiin] reagoidaan, sitä alemmat ovat ’rikollisuuden kustannukset’”. He nostavat esimerkiksi valkokaulus- ja petosrikollisuuden, joihin on historiallisesti kiinnitetty eräitä muita rikoslajeja vähemmän kontrollihuomiota, ja joita voitaisiin siksi pitää ”vähemmän haittoja aiheuttavina”. Vastaava argumentti voitaneen esittää myös parisuhde- ja seksuaalisen väkivallan osalta, joihin takavuosina kiinnitettiin vähemmän kontrollihuomiota.

Kartoituksen päätulokset

Tämän raportin tarkoituksena oli päivittää viralliskontrollin suorien kustannusten arvio, sekä kartoittaa sitä, mitä haasteita rikollisuuden kustannusten tutkimukseen ja seurantaan Suomessa liittyy. Kolmanneksi tavoitteena oli pohtia, miten voitaisiin parantaa rikollisuuden ja siltä suojautumisen yritys- ja yksityistalouksille (kotitaloudet ja yhteisöt) aiheuttamien kulujen kartoittamista tulevaisuudessa. Näiltä osin teemme seuraavat johtopäätökset:

- Rikollisuuden kontrollin julkistaloudelle aiheuttamia suoria kustannuksia voidaan arvioida luotettavasti valtion budjetin avulla. Tässä tehdyn laskelman nojalla kustannus on noin 1,9 miljardia euroa. Arvio on varsin lähellä aiempaa, kymmenen vuotta sitten tehtyä arviota (Hinkkanen, 2013, 1,7 miljardia), mutta luvut eivät eriävien laskentatapojen takia ole vertailukelpoisia keskenään.

- Rikostapausten (rikoslajien) valtiolle aiheuttamia niin sanottuja yksikkökustannuksia arviointi on haastavaa luotettavalla ja replikoitavissa olevalla tavalla, mm. yksittäisen rikoslajin sisäisen kustannusvaihtelun johdosta. Niiden tuottamiseen tarvittaisiin laaja erillistutkimushanke tai viranomaisille osoitettua velvoitetta tuottaa ko. arvioita.

- Rikollisuuden ja sen kontrollin julkiselle taloudelle aiheuttamia suoria ja epäsuoria kustannuksia, erityisesti terveydenhuollon osalta, voidaan arvioida yksittäisten väkivaltalajien kohdalla. Tämän tyyppinen arviointi edellyttää erillistutkimusta tematiikasta.

- Rikollisuuden ja siltä suojautumisen kustannuksia yksityistaloudelle voidaan arvioida viitteellisesti vakuutustietojen sekä kokonaisrikollisuustutkimuksen avulla. Kattavaa kokonaiskustannusarviota ei ainakaan tällä hetkellä voida esittää luotettavalla tarkkuustasolla.

- Epäsuoran ja viitteellisen menetelmävaihtoehdon tarjoavat niin sanotut maksuhalukkuustutkimukset. Niiden subjektiivisuus ja herkkyys kysymisen tavalle on kuitenkin olennainen vertailua heikentävä tekijä. Tällaisten liittämistä Kansalliseen rikosuhritutkimukseen voidaan harkita ja valmistella.

- Rikoksentorjuntahankkeiden arvioinneissa tutkimustoiminta on pyrkinyt etenemään kustannuslaskennasta kustannus-hyöty-analyysien suuntaan (Lehti, 2017). Tämä suunta olisi tarpeellinen myös virallisen kontrollin osalta. Pelkkä kustannusten laskeminen voi luoda mielikuvaa, että viralliskontrolli on pelkästään kustannuksia aiheuttava eikä miltään osin kustannuksia alentava. Kuitenkin rangaistuksilla on useita mekanismeja, jotka voivat vähentää julkistaloudelle aiheutuvia suoria kuluja sekä epäsuoria kuluja (esim. väkivallan vähentymisen säästö terveyskuluihin, tekemättä jääneet rikokset). Lisäksi rangaistukset voivat vähentää yksityistalouksille koituvia rikosvahinkoja, esimerkiksi vähentämällä väkivaltaa lähisuhteissa. Rangaistustason muuttamisen vaikutuksia ei voida arvioida ilman huomattavia panostuksia kotimaiseen viralliskontrollin vaikuttavuustutkimukseen.

Jatkotutkimusten tarpeesta

Verrattuna moniin muihin tutkimusalueisiin, rikollisuuden ja kontrollin tutkimuksen kenttä on poikkeuksellisen hajanainen ja se näyttää nojautuvan erilaisiin arvionvaraisiin oletuksiin verraten suuressa määrin. Luultavasti tiedon tilan parantaminen tulisi aloittaa perustavista seikoista. Esimerkiksi sitä, onko tutkimuksessa mielekästä sisällyttää kontrollin kustannukset rikollisuuden haitaksi, tarvittaisiin enemmän pohdintaa (Levi & Burrows 2008; Greenfield & Paoli 2022). Jos lopputulemaksi nousee, että tämä on järkevää, tarvittaisiin laajempia tutkimushankkeita. Jos tulevaisuudessa haluttaisiin arvioida kontrollin muutosten kustannuksia ja hyötyjä empiirisesti,

se edellyttäisi huomattavaa tutkimus- ja aineistotilanteen parantumista, ja laajoja tutkimushankkeita.

Ensinnäkin tarvittaisiin *kotimaista* tutkimusta rangaistusten vaikutuksista. Yhdysvalloissa tai muualla saatuja tuloksia ns. ”rangaistusjoustosta”[7] ei voi soveltaa sellaisenaan Suomen oloissa. Kotimaisen rikoksentorjunnan arviointitutkimuksen tietokanta voisi tulevaisuudessa koostaa nykyistä (Beuker ym. 2024) enemmän tietoa myös tästä, mikäli saataisiin enemmän tutkimusta spesifien rangaistusten vaikutuksista. Primaaritutkimusten tekeminen edellyttäisi isoa kvasikokeellisten, erillisrahoitettujen tutkimusten sarjaa ja todennäköisesti myös pitkään toimivaa tutkimusryhmää. Erinomainen kansainvälinen esimerkki tällaisesta on Ruotsissa hiljattain aloittanut *Swedish Criminal Justice Policy Action Lab* (SCAL 2025). Tällaisissa kvasikokeellisissa tutkimuksissa voidaan havaita kontrollihyötyjä- tai haittoja, tai molempia[8]. Vain tällaiseen vaikuttavuustietoon perustuen voitaisiin myöhemmin kehittää kontekstiadekvaatteja mikrosimulaatioita tulevien muutosten mahdollisista vaikutuksista rikollisuuteen ja sitä kautta kontrollijärjestelmän palvelujen kysyntään.

Toiseksi tarvittaisiin tietoa siitä, kuinka paljon rikosten viranomaiskäsittely maksaa. Aiempia yksikkökustannuksia ei tässä katsauksessa pystytty validoimaan, eikä uusia ollut saatavissa viranomaisilta. Tällaiseen yksikköhintatietoon sisältyy joka tapauksessa isoja haasteita. Yksittäisen rikosnimikkeen kohdalla on suurta vaihtelua sen viranomaisille aiheuttamissa kuluissa. Esimerkkinä tällaisesta vaihtelusta voidaan verrata tekijän heti tunnustamaa henkirikosta (matala viranomaistoiminnan yksikköhinta) niin kutsuttuun pimeään henkirikokseen, jota poliisi tutkii vuosia (korkea viranomaistoiminnan yksikköhinta). Massarikollisuudesta voitaisiin myös ottaa esimerkkejä: pyörävarkaudet eivät aiheuta viromaisille käsittelykuluja, jos niitä ei lainkaan tutkita. Rikosnimiketasoinen ”yksikköhinta” on joka tapauksessa abstraktio, joka peittää vaihtelua. Tarvitaan siis ’granulaarista’, asia- tai juttukohtaista tietoa.

Tällaisia tarkempia hintatietoja voitaisiin tulevaisuudessa selvittää laajemmilla tutkimushankkeilla. Niissä voitaisiin esimerkiksi pyytää eri viranomaisia antamaan kustannusarvioita joukosta tyyppirikoksia, jolloin esimerkiksi ”tyypillisen” pahoinpitelyrikoksen kustannukset viranomaisprosessissa voitaisiin arvioida kohtuullisella tarkkuudella. Tällaiseenkin

7 Rangaistusjoustolla viitataan viiranomaiskontrollin kiristämisen tai lieventämisen vaikutuksilla rikollisuuteen (ks. Travis ym., 2014).

8 Niissä voidaan tutkia myös ei-aiottuja oheishaittoja ja -hyötyjä (*spillover effects*). Näistä tiiviisti ks. Ellonen ym. 2024, 176–180. Oheishyödystä voi olla kysymys esimerkiksi tilanteessa, jossa parisuhdeväkivallasta vankauteen tuomitun henkilön puolison terveydentila kohenee vankeuden aikana.

menetelmään liittyisi ongelmana variaatio, jota esiintyy yksittäisen rikosnimikkeenkin sisällä.

Parempi vaihtoehto voisikin olla sisällyttää viranomaistoimintaan tapahtuman käsittelykestoa tuottava, asiakohtainen työajan seuranta (tai käyttää sitä, jos sellainen on jo olemassa). Eräänlaisena ideaalivertailukohtana voidaan mainita poliisin hälytystehtävien reaktioaikojen ja kestojen tutkimuksessa käytettyjä järjestelmiä, joissa yhdistetään tietokoneavusteinen tehtävän allokointi (*Computer Aided Dispatch*) ja sen keston seuranta (*Record Management System*)[9]. Tämän tutkimussuunnan piirissä on ehdotettu, että menetelmä ulotettaisiin rikoksen tutkintaan ensireaktiovaiheen jälkeisiin tutkintavaiheisiin (Curtis-Ham ym. 2024). Yksikkökustannusten tarkka seuranta edellyttäisi sen ulottamista koko rikosseuraamusprosessiin ja rangaistusten täytäntöönpanoon.

Rikollisuuden ja sen kontrollin kustannusten ja hyötyjen arviointi ja tutkimus on tärkeää, koska niitä koskevat tiedot tukevat kriminaali- ja yhteiskuntapolitiikan kehittämistä. Päähavainto on, että tutkimuskentän ja dataperustan tila on varsin puutteellinen; keskeisiltä osilta ei voida tehdä riittävän tarkkoja arvioita. Haastavaa onkin, jos kustannusargumentteja käytetään tutkimustiedon puutteellisuudesta huolimatta. Esimerkiksi kysymys siitä, onko rikosten ennalta ehkäisy edullisempaa kuin tertiäärinen torjunta eli rikoksia jo tehneisiin kohdistuvat toimet, on edelleen avoin.

Primaarisen, sekundaarisen ja tertiäärisen rikostorjunnan keskinäiset vertailut ovatkin nykytilan tasolla yleensä epäadekvaattiin tietotaustaan perustuvia. Jos tällaisia arvioita esitetään, kustannuksia tulisia vertailla (a) robustiin vaikutustutkimukseen nojautuen, (b) yhteismitallisesti ja (c) eri kontrollimuotojen aiheuttamat hyödyt huomioiden. Käsitykset viralliskontrollin – siis niin kutsutun tertiäärisen rikostorjunnan – kalleudesta ovat valtion budjettitalouden näkökulmasta ymmärrettäviä, koska budjettitaloudessa näkyvät vain kustannukset, ei kontrollin oheishaittoja tai hyötyjä, kuten kontrollin avulla ehkäistyjen rikosten ja rikosvahinkojen arvoa. Tutkimuksen ja tietopohjaisen päätöksenteon kannalta kustannuksiin rajattu perspektiivi on kuitenkin riittämätön.

Rikollisuuden kustannusten arviointiin ei ole toistaiseksi kehitetty standardoitua menetelmää, mikä hankaloittaa tutkimustulosten keskinäistä vertailua ja kustannusten kehityksen seurantaa. Kansainvälisissä tutkimuksissa esiintyvät arviot eivät ole keskenään vertailukelpoisia erilaisten laskutapojen takia, eikä niiden tuloksia voi käyttää suomalaisten arvioiden tekemiseen. Rikollisuustilanteen kehityksen lisäksi kustannusnäkökulma ja muutokset rikollisuuden luonteessa ovat oleellisia seurannan kohteita, joihin tulisi kehittää vakiintuneet ja entistä kattavammat laskentatavat.

9 Suomessa tutkimuskäytöstä ks. esim. Taponen & Aaltonen 2023.

Lähteet

Adams, A., Huttunen, K., Nix, E., & Zhang, N. (2024). The Dynamics of Abusive Relationships. *QUARTERLY JOURNAL OF ECONOMICS*, *139*(4), 2135–2180. https://doi.org/10.1093/qje/qjae022

Al Weswasi, E., Sivertsson, F., Bäckman, O., & Nilsson, A. (2022). Does sentence length affect the risk for criminal recidivism? A quasi-experimental study of three policy reforms in Sweden. *Journal of Experimental Criminology*. https://doi.org/10.1007/s11292-022-09513-1

Alm, Susanne (2024). *Konsekvenser av fängelsestraff i Norden*. En forskningsöversikt. Rapport 1/2024. Kriminologiska institutionen, Stockholms Universitet. Stockholm.

Barbarino, A., & Mastrobuoni, G. (2014). The incapacitation effect of incarceration: Evidence from several Italian collective pardons. *American Economic Journal: Economic Policy*, *6*(1), 1–37.

Barnum, T. C., Nagin, D. S., & Pogarsky, G. (2021). Sanction risk perceptions, coherence, and deterrence. *Criminology*, *59*(2), 195–223. https://doi.org/10.1111/1745-9125.12266

Beuker, A., Kivivuori, J., Raeste, A. (2024). Mitkä toimenpiteet vähtentävät rikollisuutta? Rikoksentorjunnan arviointitutkimuksen tietokantaan 2016–2024 tallennetut vaikuttavuustutkimukset. http://hdl.handle.net/10138/587043

Beuker, A., & Näsi, M. (2024). Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2023: Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. http://hdl.handle.net/10138/577626

Bhuller, M., Dahl, G. B., Løken, K. V., & Mogstad, M. (2020). Incarceration, Recidivism, and Employment. *Journal of Political Economy*, *128*(4), 1269–1324. https://doi.org/10.1086/705330

Bäckman, O., Estrada, F., & Nilsson, A. (2018). Locked up and locked out? The impact of imprisonment on labour market attachment. The British Journal of Criminology, 58(5), 1044-1065.

Chalfin, A., & McCrary, J. (2017). Criminal deterrence: A review of the literature. *Journal of Economic Literature*, *55*(1), 5–48.

Cohen, M. A. (2020). *The costs of crime and justice*. Routledge. https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780429431562/costs-crime-justice-mark-cohen

Cohen, M. A, & Piquero, A. R. (2008). New Evidence on the Monetary Value of Saving a High Risk Youth. Journal of Quantitative Criminology, 25, 25–49.

Curtis-Ham, S., Jones, R., Dunstan, E.Looc, R & Jordan, C (2024). A Police Response Effort Index to complement counts and harm indices in understanding crime and policing demand. Crime Science 13, 33 https://doi.org/10.1186/s40163-024-00224-8

Ellonen, N., Kivivuori, J., Rantaeskola, S., Aaltonen, M., Latvala, A. & Tyni, S. (2024). Kriminaalipolitiikka. Tavoitteet, keinot ja vaikutukset. Helsinki: Gaudeamus.

Farrington, D. P., & Koegl, C. J. (2015). Monetary benefits and costs of the Stop Now and Plan Program for boys aged 6–11, based on the prevention of later offending. Journal of Quantitative Criminology, 31, 263-287.

Finanssiala ry. (2024). Huijaukset kovassa kasvussa – pankit onnistuivat pysäyttämään yli 18 miljoonaa euroa huijattua rahaa. Verkkosivu. Viitattu 10.1.2025. https://www.finanssiala.fi/uutiset/huijaukset-kovassa-kasvussa-pankit-onnistuivat-pysayttamaan-yli-18-miljoonaa-euroa-huijattua-rahaa/

Raffan Gowar, B. L., Farrington, D. P., & Ttofi, M. M. (2023). Measuring the costs of crime using the willingness-to-pay method. *Criminal Behaviour and Mental Health*, *33*(2), 97–105. https://doi.org/10.1002/cbm.2285

Greenfield, V. A., & Paoli, L. (2022). Assessing the harms of crime: a new framework for criminal policy. Oxford: Oxford University Press.

Greenwood, P., & Model, K. E,. & Rydell, C. P., & Chiesa, J. (1998). *Diverging children from a life of crime. Measuring costs and benefits*. Rand Criminal Justice, Santa Monica, CA.

Heiskanen, M., & Piispa, M. (2002). *Väkivallan kustannukset kunnassa*. Selvityksiä 6. Sosiaali- ja terveysministeriö. http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201309236159

Hinkkanen, V. (2013). Rikollisuuden kustannukset. Teoksessa *Rikollisuustilanne 2013*. (Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 266). Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki.

Hjalmarsson, R., & Lindquist, M. J. (2022). The Health Effects of Prison. *American Economic Journal: Applied Economics*, *14*(4), 234–270. https://doi.org/10.1257/app.20200615

Kaila, M. (2023). *Essays on Crime, Punishments, and Inequality*. Valtiotieteellisen Tiedekunnan Julkaisuja-Publications of the Faculty of Social Sciences.

Kemppainen, M. (2024). Talous- ja henkilöstötietojen tiedonhallinta (THL). Verkkosivu. Viitatttu 1.8.2024. https://thl.fi/aiheet/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/tiedonhallinnan-ohjaus/talous-ja-henkilostotietojen-tiedonhallinta

Kivivuori, J. K. A., Aaltonen, M., Näsi, M. J., Suonpää, K. E.-M., & Danielsson, P. M. (2018). *Kriminologia: Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Gaudeamus. https://www.gaudeamus.fi/kriminologia/

Koegl, C. J., Farrington, D. P., & Welsh, B. C. (2023). Cost-benefit analyses of developmental crime prevention programmes. *Criminal Behaviour and Mental Health*, *33*(2), 106–115. https://doi.org/10.1002/cbm.2283

Lehti, M. (2017). *Rikoksentorjunnan kannattavuus: Alustava systemaattinen kirjallisuuskatsaus.* Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia; 24/2017https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/195635/Katsauksia_24_Lehti_2017.pdf?sequence=1

Levi, M & Burrows, J (2008). Measuring the Impact of Fraud in the UK: A Conceptual and Empirical Journey, British Journal of Criminology 48:3, 293–318, https://doi.org/10.1093/bjc/azn001

McCollister, K. E., French, M. T., & Fang, H. (2010). The cost of crime to society: New crime-specific estimates for policy and program evaluation. *Drug and Alcohol Dependence*, *108*(1–2), 98–109.

Oikeusrekisterikeskus. (2023). Liikennevirhemaksut. Verkkosivu. Viitattu 5.8.2024. https://www.oikeusrekisterikeskus.fi/fi/index/tietopalvelu/tilastotjaavoindata/liikennevirhemaksut.html

Piispa, M., & Heiskanen, M. (2000). *Väkivallan hinta. Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa*. Sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvojulkaisuja 6/2000. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Poliisi (2022). Poliisihallituksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2022.

Rikoksentorjuntaneuvosto (2023). *Rikoksentorjunnan arviointitutkimuksen tietokanta—Rikoksentorjunta.fi*. (n.d.). Rikoksentorjunta. Retrieved December 19, 2023, from https://rikoksentorjunta.fi/rikoksentorjunnan-arviointitutkimuksen-tietokanta

Rikosseuraamuslaitos (2023). *Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2022*. Retrieved December 19, 2023, from https://www.rikosseuraamus.fi/material/collections/20230424145236/HrseUCIwZ/2023-1_Risen_tilinpaatos_ja_toimintakertomus_vuodelta_2022.pdf

Saarikkomäki, E., Lehti, M., & Kivivuori, J. (2019). Vähittäiskauppaan ja majoitus-ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset: toinen kansallinen yritysuhritutkimus 2018.

Salmi, V., Lehti, M., & Keinänen, A. (2011). *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena: Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia*. Hakapaino.

SCAL (2025). Effects of Criminal Policy Reforms. https://lnu.se/en/research/research-groups/effects-of-criminal-policy-reforms/

Schirm, A., Stuart, E., & McKie, A. (2006). *The Quantum Opportunity Program Demonstration: Final Impacts. Mathematica Policy Research*. Inc.

Siltala, H., Hisasue, T., Hietamäki, J., Saari, J., Laajasalo, T., October, M., Laitinen, H.-L., & Raitanen, J. (2022). *Lähisuhdeväkivallasta aiheutuva palveluiden käyttö ja kustannukset: Terveys-, sosiaali-ja oikeuspalveluissa*. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164292/VNTEAS_2022_52.pdf?sequence=13

Taponen, Jari (2021). Poliisin alkoholivalvonnan vaikutukset nuorten väkivaltarikollisuuteen koulujen päätösviikonloppuina. Vertaileva arviointitutkimus vuosilta 2010–2016. Yhteis-kuntapolitiikka 86(5–6): 509–519

Taponen, J., & Aaltonen, M. (2022). Poliisin järjestyksenvalvonnan yhteys väkivallan esiintyvyyteen alueiltaan rajatuissa kohteissa. Kriminologia, 2(1), 1–21.

Travis, J., Western, B., & Redburn, S. (ed.) (2014). The Crime Prevention Effects of Incarceration. In *The Growth of Incarceration in the United States* (pp. 130–156). National Academies Press.

Tuomioistuinlaitos (2024). Tuomioistuinlaitos kirjanpitoyksikön (KPY 155) tilinpäätös 2023.

Tuomioistuinlaitos (2023). Tuomioistuinlaitos kirjanpitoyksikön (KPY 155) tilinpäätös 2022.

Welsh, B. C., Farrington, D. P., & Gowar, B. R. (2015). Benefit-cost analysis of crime prevention programs. Crime and justice, 44(1), 447-516.

Wickramasekera, N., Wright, J., Elsey, H., Murray, J., & Tubeuf, S. (2015). Cost of crime: A systematic review. *Journal of Criminal Justice*, *43*(3), 218–228.

Liitteet

Liite 1. Kokonaiskustannusten laskentaperusteet

Viranomainen	Kulut	Lähde	Laskentaperuste
Poliisi (valvonta)	138 610 000 €	Poliisin tilinpäätös 2023; Taulukko 27: Poliisitoimen kustannukset toiminnoittain 2021–2023	
Poliisi (hälytystoiminta)	252 185 000 €	Poliisin tilinpäätös 2023; Taulukko 27: Poliisitoimen kustannukset toiminnoittain 2021–2023	
Poliisi (rikostorjunta)	468 199 000 €	Poliisin tilinpäätös 2023; Taulukko 27: Poliisitoimen kustannukset toiminnoittain 2021–2023	
Poliisi (lupapalvelut ja muut tehtävät)	139 233 000 €	Poliisin tilinpäätös 2023; Taulukko 27: Poliisitoimen kustannukset toiminnoittain 2021–2023	
Rikosseuraamusalan kokonaiskustannukset	267 834 000 €	RISE tilinpäätös 2023 Taulukko 6: Kustannukset (netto)	Nettomenot (Kustannukset sisältävät oikeusrekisterikeskuksen Rikosseuraamuslaitoksen puolesta maksamat tietohallinnon menot.)
Rajavartiolaitoksen toimintamenot	263 407 202 €	Rajavartiolaitoksen tilinpäätös 2022	Nettomenot (Talousarvion määrärahojen käyttö vuonna 2023)
Käräjäoikeuksien toimintamenot	82 000 000 €	Tuomioistuinlaitos tilinpäätös 2023, s.103 Liite C Käräjäoikeuksien toimintamenot vuonna 2023 sis. toimitilavuokrat, euroa; Toteutunut 2023	Käräjäoikeuden toimintamenot kokonaisuudessaan 163 644 649 €, 50 % työajasta rikos- ja pakkokeinoasioihin (82 Me). Työaika arvioitu tuomioistuinlaitoksen toimittamista painotetuista työaikatiedoista (vuodelta 2022).
Hovioikeuden toimintamenot	29 495 000 €	Tuomioistuinlaitos tilinpäätös 2023 s.34 Taulukko 5. Hovioikeuksien toiminnallisen tuloksellisuuden tunnusluvut; Toimintamenot sis. vuokrat, 1000 eur; Toteutunut 2023	Hovioikeuden toimintamenot kokonaisuudessaan 43 475 000 €, 68 % työajasta rikos- ja pakkokeinoasioihin (29 Me). Työaika arvioitu tuomioistuinlaitoksen toimittamista painotetuista työaikatiedoista (vuodelta 2022).

Viranomainen	Kulut	Lähde	Laskentaperuste
Korkeimman oikeuden toimintamenot	5 000 000 €	Tuomioistuinlaitos tilinpäätös 2023 s.29 Taulukko 3. Korkeimman oikeuden toiminnallisen tuloksellisuuden tunnusluvut; Toimintamenot sis. vuokrat, 1000 eur; Toteutunut 2023	Korkeimman oikeuden vuosikertomuksen mukaan rikosasioihin menee noin puolet työajasta. Toimintamenot kokonaisuudessaan 9 490 000 € ja rikosasioihin kuluva työmäärä n. 50 % asioista (yht. n. 5 000 000 €)
Syyttäjät	47 753 190 €	Syyttäjälaitoksen tilinpäätös 2023; s.23 Taulukko 13. Määrärahojen käyttö 2021–2023; Palkkamenot	Syyttäjien henkilöstömenot 2023, Taulukko 13. Määrärahojen käyttö 2021–2023; Palkkamenot
Hätäkeskus (poliisille välitettävät tehtävät)	11 798 000 €	Hätäkeskus tilinpäätös 2023; Tilinpäätösanalyysi 2023 https://112.fi/tilinpaatosanalyysi-2023 & https://112.fi/tilastotietoa-hatakeskustoiminnasta	Poliisille välitettyjen tehtävien osuus (n.17 %) vuoden 2023 toimintamäärärahasta, jota käytettiin tilivuoden aikana 69,4 miljoonaa euroa. (Poliisille välitettyjen tehtävien osuus laskettu kaikista hätäkeskuksen tehtävistä)
Tulli (valvonta ja tullilaboratorio)	51 603 201 €	Tullin tilinpäätös 2023 s. 35 Tullin talousarvion toteutumalaskelma; Tullin toimintamenot; Talousarvion 2023 määrärahojen käyttö 2023	Tullin toimintamenot 177 942 075,37 € ja valvonnan ja laboratorion osuus tullin henkilötyövuosista n. 29 %
Rikosvahinkokorvaukset ja syyttömästi vangituille maksettavat korvaukset (OM)	19 000 000 €	OM:n talousarvio 2024	Kyseessä budjetoitu arvio, ei vuoden 2023 toteuma
Oikeusministeriön avustukset uhrien tukipalveluja tuottaville yhteisöille	5 100 000 €	OM:n tilinpäätös 2023; s. 90; Oikeusministeriön talousarvion toteumalaskelma; Talousarvion 2023 määrärahojen käyttö 2023	
Lastensuojeluyksiköiden toimintamenot	1 480 592 €	THL tilinpäätös 2023	
THL:n alaisen vankiterveydenhuollon yksikön menot	21 068 000 €	THL tilinpäätös 2023	
Valtion korvaus rikosasioiden sovittelun järjestämisen kustannuksiin	7 100 000 €	THL tilinpäätös 2023	
Turvakotitoiminnan menot	25 150 000 €	THL tilinpäätös 2023	

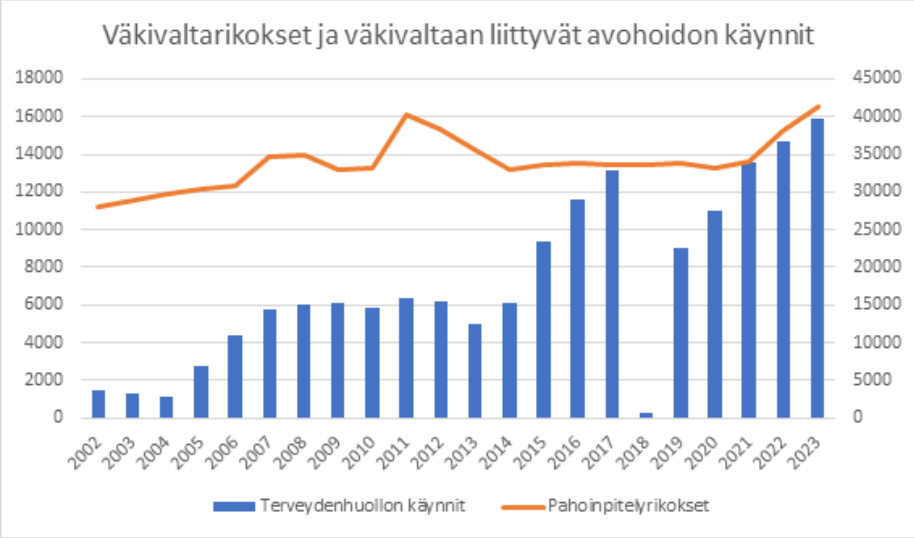
Viranomainen	Kulut	Lähde	Laskentaperuste
Harmaan talouden selvitysyksikkö	2 192 796 €	Verohallinto tilinpäätös 2023	
Niuvanniemen sairaala	44 123 701 €	Niuvanniemen toimintakertomus 2023, s.9 Maksullisen toiminnan kokonaiskustannukset	
Vanhan Vaasan sairaala	25 587 418 €	Vanhan Vaasan sairaalan toimintakertomus 2023; Liite 2 Kustannusvastaavuuslaskelma, maksullinen toiminta; Kokonaiskustannukset yht.	Maksullisen toiminnan kustannuksista on vähennetty ulkomaisten potilaiden hoidon laskennalliset kustannukset 211 327,35 euroa.

Liite 2. Kuvion 2 perusteena olevat kustannukset asukasta kohden ja rikollisuus 100 000 henkilöä kohden.

Vuosi	Poliisi	Oikeudelliset menot	Rikosseuraamus-laitos	Yhteensä	Väkivalta-rikokset	Omaisuus-rikokset	Henki-rikokset	Kaikki
2002	153	78	45	276	538	5589	2,52	10150
2004	153	84	49	286	569	5252	2,75	10500
2006	153	83	49	286	585	4645	2,10	9997
2008	159	83	51	294	653	4843	2,48	10231
2010	166	89	52	307	614	4590	2,05	9379
2012	160	88	49	297	701	4361	1,64	9024
2014	163	93	49	305	597	4382	1,83	8749
2016	170	102	44	317	608	4154	1,40	8421
2018	167	99	43	310	610	3751	1,54	8038
2020	179	103	45	327	601	4635	1,55	9820
2022	169	103	44	317	686	4122	1,42	8554
2023	169	99	46	314	736	4289	1,02	9123

Lähteet: Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto (rikokset), Valtion talousarvioesitykset (poliisin, tuomioistuinten ja rikosseuraamusten menot), Tilastokeskuksen väestörakenne (väestöön suhteutetut luvut).

Liite 3. Väkivaltarikokset ja väkivaltaan liittyvät avohoidon käynnit

HELSINGIN YLIOPISTO

ISBN 978-951-51-0720-6 (PDF)
ISSN 2342-7779 (PDF)
UNIGRAFIA
HELSINKI 2025